

รูปแบบการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนเขตกิ่งเมือง¹

อิทธิพล มาชื่น², สมคิด แก้วทิพย์³, ปราบธนา ยศสุข⁴, และชมชวน บุญระหงษ์⁵

Received: October 21, 2019

Revised: August 8, 2019

Accepted: January 14, 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 4 ข้อ คือ ศึกษาพัฒนาการและสถานการณ์ของระบบเศรษฐกิจชุมชน ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในระบบเศรษฐกิจชุมชน พัฒนารูปแบบการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนเขตกิ่งเมืองของตำบลดอนแก้ว และพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลดอนแก้ว โดยงานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีผลการศึกษา ดังนี้ (1) พัฒนาการของระบบเศรษฐกิจชุมชน สามารถจัดได้ 4 ระยะที่มีทั้งความเกี่ยวพันต่อเนื่องกันและความไม่ต่อเนื่องกัน คือ ระยะเศรษฐกิจพึ่งกัน เศรษฐกิจพึ่งตน พัฒนาเศรษฐกิจ และเศรษฐกิจเกื้อกูล (2) องค์ประกอบในระบบเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ กลุ่ม-องค์กรชุมชนทางเศรษฐกิจชุมชน กิจกรรมชุมชน ชุมชน ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (3) รูปแบบการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนของตำบลดอนแก้ว มีแนวทางในการพัฒนา คือ มีหน่วยจัดการกลาง จัดการข้อมูล จัดการความรู้และวิจัย สร้างระบบข้อมูล ความรู้ พื้นที่-ช่องทาง และเครือข่าย เกิดการเพิ่มกิจกรรมขยายสมาชิก กลุ่ม-องค์กรใหม่ ระบบเศรษฐกิจเกื้อกูล และชุมชนพึ่งพาตนเอง (4) รูปแบบการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีพนธ์เรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนเขตกิ่งเมือง” หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารศาสตร์ วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

² นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาบริหารศาสตร์) วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ 50290 อีเมล: ittipol280523@gmail.com

³ อาจารย์ประจำวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ 50290 อีเมล: somkit@mju.ac.th

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ 50290 อีเมล: pradtana@mju.ac.th

⁵ อาจารย์ประจำวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ 50290 อีเมล: chomchuan@mju.ac.th

แก้ว ใช้รูปแบบทำน้อย-หนุนมาก-ร่วมทุกกิจกรรม คือ ทำการพัฒนาบุคลากร และโครงสร้างทางกายภาพ ร่วมเป็นคณะทำงานดำเนินงาน ทำข้อตกลง และกองทุนชุมชน หนุนเสริมโครงการพัฒนาผู้นำ บุคลากร ประสานงาน เครื่องมือ-อุปกรณ์ และกฎระเบียบ-ความเชื่อมั่น

คำสำคัญ การบริหารจัดการ, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, เศรษฐกิจชุมชน, เขตกิ่งเมือง

Administration Model of Local Government Organization for the Development of Sub-Urban Community Economy System

Ittipol Machuen⁶, Somkit Kaewtip⁷, Pradtana Yossuck⁸, and
Chomchuan Boorahong⁹

Abstract

This study aims to 1) study the progression and situation of the community economy, 2) study the relationship of components in the community economy, 3) develop the community economy's pathway for the semi-urbanization in Don Kaew Sub-district, and 4) develop the organization management of Don Kaew Sub-district Administration Organization. This is qualitative research yields the results as follows: (1) the progression of the community economy has 4 stages: social-dependent economy, self-dependent economy, economic development, and sharing economy; (2) the components in the community economy are the groups of community economy, community's activities, community's assets, sub-district administration organization, and other related organizations; (3) the pathway of the community economy in Don Kaew sub-district is to develop the central management unit, information and knowledge management, research, information database, communication channel and network. Besides, the community economy leads to expanding group members/new organization, sharing and self-dependent economy; and (4) the organization management of Don Kaew Sub-district

⁶ Student in Doctor of Philosophy Program (Administrative Science), School of Administrative Studies, Maejo University, Chiang Mai 50290. E-mail: ittipol280523@gmail.com

⁷ Lecturer, School of Administrative Studies, Maejo University, Chiang Mai 50290. E-mail: somkit@mju.ac.th

⁸ Assistant Professor, School of Administrative Studies, Maejo University, Chiang Mai 50290. E-mail: pradtana@mju.ac.th

⁹ Lecturer, School of Administrative Studies, Maejo University, Chiang Mai 50290. E-mail: chomchuan@mju.ac.th

Administration Organization focuses on the motto “Do less-Support more-Join all activities” such as developing an effective organizational structure and human resources, joining in the working group, making deals and community funds, marketing leadership development program, and other coordination.

Keywords Administration, Local Government, Community Economy, Sub-Urban

1. บทนำ

เมื่อประมาณสองร้อยกว่าปีที่ผ่านมานับตั้งแต่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมาทิศทางการพัฒนาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม จึงทำให้มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในปริมาณที่มาก เพื่อผลิตสินค้าให้ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556) รวมถึงเมื่อภายหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ. 2488 (ค.ศ. 1945) ประเทศที่พัฒนาแล้วซึ่งได้แก่ประเทศอุตสาหกรรมทั้งหลาย เป็นตัวแบบและชี้นำการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของประเทศด้อยพัฒนา เพราะอุตสาหกรรมเป็นเหมือนสัญลักษณ์ของการพัฒนาการที่จะเป็นประเทศพัฒนาต้องเป็นประเทศอุตสาหกรรม จึงเกิดเป็นกระแสการพัฒนาประเทศเป็นประเทศอุตสาหกรรมกันไปทั่วโลก ส่งผลให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมที่มุ่งเพิ่มปริมาณและคุณภาพของผลผลิต ไม่ได้มีมิติของความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาเศรษฐกิจที่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นการพัฒนาทำลายตัวมนุษย์เอง เป็นความผิดพลาดของการพัฒนา (ธนากร สังเขป, 2555) ที่ไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน จึงเรียกได้ว่าการแสวงหาการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างหนักหน่วงเพียงด้านเดียวจนไม่ได้มองผลกระทบที่เกิดขึ้นกับด้านอื่นในพื้นที่ เป็นการทำลายฐานรากของเศรษฐกิจในพื้นที่ (Leigh & Blakely, 2013)

จากการวิจัยเรื่อง “เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทย” ได้ข้อค้นพบสำคัญข้อหนึ่ง คือ เศรษฐกิจไทยประกอบด้วยเศรษฐกิจสองระบบ คือ ระบบเศรษฐกิจชุมชนและเศรษฐกิจทุน โดยในช่วงที่ผ่านมาการต่อสู้ระหว่างสองแนวคิด คือ ระหว่างการพัฒนาตามคำแนะนำของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก หรือแนวทางทุนนิยม และแนวทางเศรษฐศาสตร์ชุมชน หรือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง (เศรษฐกิจชุมชน) ที่ผ่านมามีได้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจคือเมื่อต่างประเทศถอนเงินลงทุนและเงินให้กู้คืน การพัฒนาแบบทุนนิยมก็ชะงักงัน ประชาชนไทยเริ่มไม่เชื่อว่าการพัฒนาในแนวทางที่ผ่านมานำพาประเทศสู่อนาคตที่สดใสได้ และจากความสงสัยในความถูกต้องของแนวทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ทำให้เกิดความสนใจการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและหมู่บ้านเพื่อพัฒนาภาคเกษตรกรรมแทนภาคอุตสาหกรรม เน้นการผลิตเพื่อสนองความต้องการภายในประเทศแทนผลิตเพื่อส่งออก ตามแนวทางเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพอเพียง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2548) รวมถึงการมีตัวอย่างของประเทศพัฒนาแล้วที่ขับเคลื่อนด้วยระบบเศรษฐกิจชุมชน อย่างเช่น ประเทศอิตาลีที่แสดงให้เห็นว่าเศรษฐกิจครอบครัวหรือเศรษฐกิจชุมชนและการประกอบการด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมในครัวเรือนสามารถส่งเสริมให้ระบบเศรษฐกิจเจริญเติบโตได้ ขณะที่ประเทศไต้หวันก็เป็นอีกตัวอย่างที่ใช้เศรษฐกิจชุมชนในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการศึกษา การเรียนรู้

ของชุมชน ตลอดจนส่งเสริมการประกอบการขนาดกลางขนาดย่อม (SMEs) และส่งเสริมระบบสหกรณ์ จนทำให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนของประเทศได้ฟื้นคืนความมั่นคง และกลายเป็นรากฐานที่มั่นคง (ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์, 2556) โดยรูปธรรมดังกล่าวบ่งชี้ได้ว่าเศรษฐกิจชุมชนสามารถสร้างความเจริญให้กับประเทศได้ และเป็นรูปแบบของการพัฒนาเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับประเทศไทยและชุมชนของไทย แต่ทั้งนี้ถึงแม้จะมีการกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติว่าจะต้องมีการขับเคลื่อนเรื่องเศรษฐกิจชุมชนตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 แต่ในทางปฏิบัติพบว่า เศรษฐกิจชุมชนยังคงไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร พร้อมทั้งยังถูกรุกคืบและแปรเปลี่ยนไปเป็นเศรษฐกิจทุนมากขึ้น ซึ่งประเด็นหนึ่งที่สำคัญคือการขยายและแปรเปลี่ยนจากชุมชนชนบทเป็นชุมชนเมือง โดยการพัฒนาชุมชนเมืองยังหมายถึงการพัฒนากระบวนการขนส่งให้มีความสะดวกมากขึ้น จึงทำให้มีการอพยพย้ายถิ่นทั้งการเข้ามาทำงานหรือเข้ามาเพื่อศึกษาเล่าเรียน (Blair & Carroll, 2009) ที่เป็นประเด็นสำคัญในการก้าวเข้าสู่การเป็นระบบเศรษฐกิจกระแสหลักหรือแบบทุนนิยม ทั้งนี้การหยุดการขยายตัวของความเป็นเมืองเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก สิ่งที่จะกระทำได้คือการรักษาให้คงไว้ซึ่งระบบเศรษฐกิจชุมชนถึงแม้ชุมชนจะแปรเปลี่ยนไปเป็นเมือง และการทำให้เศรษฐกิจชุมชนนั้นสามารถอยู่ร่วมหรือต่อสู้แข่งขันกับเศรษฐกิจทุนนิยมบนการแปรเปลี่ยนจากชนบทเป็นเมือง การขับเคลื่อนงานเศรษฐกิจชุมชนในระดับพื้นที่ (ชุมชน) จึงเป็นเรื่องที่สำคัญ โดยเฉพาะในส่วนของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในระดับพื้นที่

การบริหารราชการของไทยตาม พ.ร.บ.ระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 ได้กำหนดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินไว้ 3 ส่วน คือ ราชการส่วนกลาง, ราชการส่วนภูมิภาค และราชการส่วนท้องถิ่น ด้วยในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ที่ให้มีการจัดการปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น (มาตรา 249) และให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่และอำนาจดูแลและจัดทำบริการสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน (มาตรา 250) เป็นการแสดงถึงเจตนารมณ์และทิศทางการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นตัวหลักสำคัญในการดำเนินงานในระดับพื้นที่ รวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในระดับพื้นที่ ต้องทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองของคนในพื้นที่นั้นๆ ใช้วัฒนธรรมความคิดสร้างสรรค์ และความเป็นเครือข่ายของคนในพื้นที่เป็นสำคัญ (Cooke & Lazeretti, 2008) ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงเป็นองค์กรขับเคลื่อนที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในระดับพื้นที่ ที่มีภารกิจ อำนาจ และหน้าที่ตามกฎหมายกำหนด รวมถึงเป็นองค์กรของชุมชน โดยชุมชน (โครงสร้างการบริหารที่มีคนในชุมชนเป็นผู้บริหาร) เพื่อชุมชน (เป้าหมายและภารกิจ)

องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว มีภารกิจและหน้าที่ตามกฎหมายในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งจากการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้วตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน ได้สร้างผลผลิต ผลลัพธ์ ผลกระทบให้แก่ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมที่สามารถพิจารณาได้จากรางวัลต่างๆ ที่ได้รับอย่างมากมาย อาทิ รางวัลการบริหารจัดการที่ดี (สำนักนายกรัฐมนตรี), รางวัลพระปกเกล้าทองคำ (สถาบันพระปกเกล้า), องค์กรพัฒนาด้านสตรีและครอบครัวดีเด่น (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์) เป็นต้น ถึงแม้รางวัลดังกล่าวจะไม่แสดงถึงรูปธรรมทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ชัดเจน แต่สิ่งเหล่านั้นเป็นองค์ประกอบหรือปัจจัยที่สำคัญที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งหรือการคงอยู่ของระบบเศรษฐกิจแบบเศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะเรื่องความเข้มข้นของกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน มีธรรมาภิบาลไม่ทุจริตประพฤติมิชอบ ดำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น มีวัฒนธรรมที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูล และมีจิตอาสาจิตสาธารณะ ประกอบกับในชุมชนตำบลดอนแก้วได้มีการขับเคลื่อนและดำเนินการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม ซึ่งในพื้นที่ตำบลดอนแก้วมีกลุ่มและองค์กรที่ครอบคลุมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชน ทั้งในส่วนของกลุ่มด้านอาชีพ อาทิ กลุ่มจักสานไม้ไผ่ขด กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านเกษตรกร (แหยม/แคบหมู) กลุ่มผลิตภัณฑ์จากเศษผ้า เป็นต้น กลุ่มหรือองค์กรทางการเงินของชุมชน อาทิ กองทุนหมู่บ้าน สถาบันการเงินชุมชน เป็นต้น กลุ่มหรือองค์กรเพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อาทิ กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ กองทุนขยะบุญผู้สูงอายุ เป็นต้น และกิจกรรมที่ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนอื่นๆ เช่น การส่งเสริมเกษตรเขตเมือง การส่งเสริมการออมและบัญชีครัวเรือน ตลาดนัดเกษตรและอาหารปลอดภัย เป็นต้น

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจชุมชนในเขตกิ่งเมืองของตำบลดอนแก้ว เพื่อให้ได้รูปแบบการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนตำบลดอนแก้ว และรูปแบบการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว ในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนในเขตกิ่งเมือง ที่เป็นองค์ความรู้สำหรับการขับเคลื่อนงานในพื้นที่ให้เกิดรูปธรรม และนำไปสู่การขยายเผยแพร่แก่หน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆ ในอนาคต

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

การศึกษา รูปแบบการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนเขตกิ่งเมือง มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนี้

(1) เพื่อศึกษาพัฒนาการและสถานการณ์ของระบบเศรษฐกิจชุมชนของตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

(2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในระบบเศรษฐกิจชุมชนของตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

(3) เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนากระบวนเศรษฐกิจชุมชนเขตกิ่งเมืองของตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

(4) เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว ในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนเขตกิ่งเมืองของตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

3. แนวคิดและกรอบการศึกษา

จากการทบทวนแนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ได้สรุปความหมายของเศรษฐกิจชุมชนไว้ว่า “เศรษฐกิจชุมชน คือ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในเรื่องการผลิต, การแลกเปลี่ยน, การสะสม, การจัดสรรกำไรส่วนเกิน และการบริโภค เพื่อให้คนในชุมชนมีปัจจัยในการดำเนินชีวิตที่เพียงพอ สามารถพึ่งพาตนเองได้ ที่กระทำโดยกลุ่มทางสังคม/องค์กรในชุมชน หรือกิจกรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้อง โดยดำเนินการบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมและการใช้ทุนของชุมชน รวมถึงเป็นการดำเนินงานที่สอดคล้อง-สมดุลกันของมิติเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ-สิ่งแวดล้อม และการเมือง-การปกครองของชุมชน” โดยเรื่องเศรษฐกิจชุมชนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว กลุ่ม องค์กร และระดับชุมชน โดยในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนนั้นต้องมองเป็นองค์รวม ไม่มองแยกส่วนเพียงทำเรื่องใดเรื่องหนึ่งและมองเป็นระบบ คือ ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต/ผลลัพธ์ (Output) และการป้อนกลับ (Feedback) โดยมีการดำเนินงานที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงกันใน 4 องค์ประกอบหลัก คือ การผลิต การบริโภค การสะสม และการจัดสรรกำไรส่วนเกิน ทำให้มีความพออยู่พอกิน มีอาชีพและเข้าถึงแหล่งทุนในการประกอบอาชีพ มีกลุ่ม/องค์กรมีความเข้มแข็ง และชุมชนที่พึ่งตนเองได้ มีความเอื้ออาทรและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจะอยู่บนฐานของการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การสร้างการเรียนรู้ของชุมชน และมีความสมดุลของมิติต่างๆ ในชุมชน

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ต้องพบเจอและมีส่วนเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมภายนอกหรือกระแสจากภายนอกมากมาย ซึ่งในส่วนสิ่งแวดล้อมภายนอกนั้นมีพลวัตที่สูงและรวดเร็วมาก โดยเฉพาะเรื่องเทคโนโลยีที่เข้ามาเป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการหรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

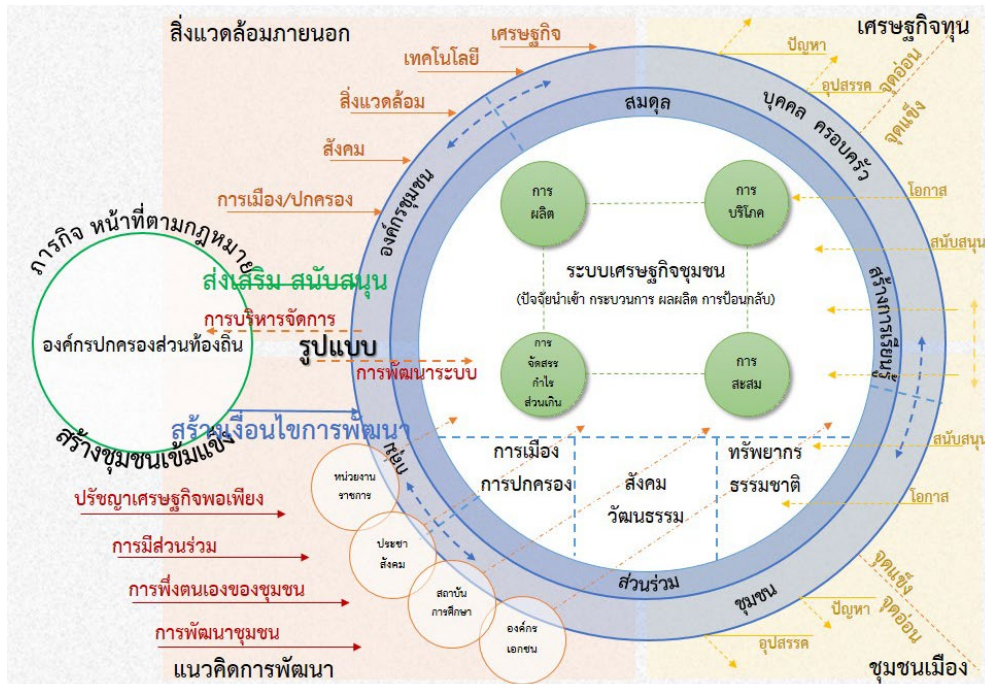
มากขึ้น หากไม่สามารถรู้เท่าทันและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีเหล่านั้นก็อาจไม่ก้าวทันปัญหาและความต้องการทางเศรษฐกิจของชุมชน อีกประการคือเรื่องสังคม ซึ่งในการศึกษาคครั้งนี้เป็นการศึกษาในเขตกึ่งเมือง โดยในพื้นที่จะมีทั้งคนชุมชนดั้งเดิม คนชุมชนที่ย้ายเข้ามา และคนที่มาพักชั่วคราว (เพื่อทำงานหรือศึกษาต่อ) ทำให้เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายหรือเป็นพหุสังคม จึงทำให้มีความแตกต่างในเรื่องของวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ จึงเป็นเรื่องที่ต้องคำนึงถึงในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และเรื่องการเมืองการปกครองโดยเฉพาะระดับประเทศก็มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ทั้งในส่วนของนโยบายหรือแผนยุทธศาสตร์ที่จะมีหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องนำไปดำเนินการในระดับพื้นที่/ชุมชน ดังนั้น สิ่งแวดล้อมภายนอกจึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ส่วนจะมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับแต่ละชุมชน

ระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็ง จะเป็นระบบเศรษฐกิจที่ทุกภาคส่วนเข้ามีส่วนร่วม มีการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ในกระบวนการหรือกิจกรรมด้านเศรษฐกิจของชุมชนที่ต้องมีความสมดุล-สอดคล้องในทุกมิติทั้งทางด้านการเมืองการปกครอง ด้านสังคมวัฒนธรรม และด้านทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งระบบเศรษฐกิจของชุมชนจะต้องมีความสมดุลและมีภูมิคุ้มกันกับเศรษฐกิจคู่ขนาน คือ เศรษฐกิจกระแสหลักหรือเศรษฐกิจทุนนิยม ที่นำเอาสิ่งดีหรือโอกาสที่เกิดจากเศรษฐกิจทุนมาเพิ่มความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชน และตัวชุมชนเองก็ต้องมีภูมิคุ้มกันในการป้องกันภัยคุกคามจากเศรษฐกิจทุนที่จะเข้ามาสู่ชุมชนได้เช่นเดียวกัน และในประเด็นเรื่องความขยายตัวของเมืองที่เข้ามาสู่ชุมชนกึ่งเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ชุมชนจึงต้องเลือกเป็น-ป้องกันได้ เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนยังคงความเข้มแข็งตามคุณลักษณะของเศรษฐกิจชุมชน ที่มีความพร้อมที่จะรับกับความเปลี่ยนแปลงจากกระแสภายนอกชุมชน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีภารกิจและหน้าที่ตามกฎหมายในการจัดบริการสาธารณะหรือกิจกรรมสาธารณะในพื้นที่ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในพื้นที่อย่างยั่งยืน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังต้องทำการสร้าง ส่งเสริม สนับสนุน สร้างเงื่อนไขในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งการบริหารจัดการให้เกิดผลนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องดำเนินใน 2 ส่วนคือ การบริหารภายในองค์กร และการบริหารภายนอกหรือการบริหารจัดการเครือข่าย ซึ่งในการบริหารภายในองค์กรจะประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับนโยบาย แผนงาน โครงการ งบประมาณ ระเบียบข้อบังคับ รวมถึงเรื่องบุคลากร อุปกรณ์เครื่องมือ ข้อมูลสารสนเทศ และเทคโนโลยี ส่วนการบริหารภายนอกหรือการบริหารจัดการเครือข่าวนั้นจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการประสานงาน การส่งเสริมสนับสนุน หนุนเสริมให้เกิดการทำงานร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยในการดำเนินงานดังกล่าวจะอยู่บนฐานคิดในการพัฒนาทั้งในแนวคิดทฤษฎี

เศรษฐกิจพอเพียง การพึ่งตนเองของชุมชน การพัฒนาชุมชนในมิติวัฒนธรรมชุมชน และการมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเชิงระบบ ดังภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ที่มา: อิทธิพล มาชืน (2562)

4. วิธีการและขั้นตอนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ปรัชญากลุ่มปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) โดยวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการและขั้นตอนการศึกษา 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การดำเนินการวิจัยเพื่อศึกษาพัฒนาการ ระบบ ความสัมพันธ์ และการบริหารจัดการของหน่วยงาน องค์กร และชุมชน ในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน โดยมีวิธีการดังต่อไปนี้

(1) การศึกษาเรื่องราวจากเอกสาร (Document Research) และข้อมูลที่ได้ถูกบันทึก รวบรวมซึ่งเป็นข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ของพื้นที่ เพื่อเป็นข้อมูลตั้งต้นในการจัดทำ แนวคำถามในการเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย รวมถึงเป็นการ

ทบทวนเกณฑ์ทางวัฒนธรรม ความคิด คุณค่าต่างๆ ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความคุ้นเคย เข้าใจ วัฒนธรรมของพื้นที่การวิจัยอย่างถ่องแท้

(2) การเตรียมพื้นที่ โดยการสร้างความเข้าใจกับผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยดำเนินการใน 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่เป็นทางการ กระทำโดยการจัดทำเป็นหนังสือขอทำการวิจัยในพื้นที่ และการจัดเวทีสร้างความเข้าใจชุมชน ส่วนรูปแบบไม่เป็นทางการ กระทำโดยการเข้าไปพูดคุยกับผู้นำ/แกนนำของชุมชนที่มีความรู้จักส่วนตัว เพื่อเป็นสื่อกลางในการช่วยสร้างความเข้าใจให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

(3) การเก็บข้อมูลและรวบรวมข้อมูล เป็นขั้นตอนในการได้มาซึ่งข้อมูลที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องและตอบวัตถุประสงค์ในข้อที่ 1 และ 2 ของการศึกษา ซึ่งมีวิธีการที่ประกอบด้วย 1) การสำรวจชุมชน เป็นกระบวนการเพื่อให้ทราบถึงข้อมูลทางกายภาพ และข้อมูลทางสังคมของพื้นที่ศึกษาวิจัย ซึ่งในการสำรวจชุมชนจะใช้เครื่องมือ “แผนที่ทางกายภาพ” (Physical Map) 2) การสร้างแนวคำถาม ซึ่งจะเป็นคำถามที่ต้องการข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Questions) และคำถามที่มุ่งทำความเข้าใจโครงสร้าง (Structural Question) ทั้งนี้รวมถึงประเด็นที่ใช้เป็นจุดมุ่งหมายในการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต (Observation) 3) การเก็บข้อมูลและรวบรวมข้อมูล ในประเด็นการพัฒนาระบบและระบบเศรษฐกิจชุมชน, ความสัมพันธ์ขององค์กรประกอบ (องค์กร หน่วยงาน เครือข่าย) ที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจชุมชน, การบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจชุมชน โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group), การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview), และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) ทั้งนี้ ในห้วงระหว่างดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ทางผู้วิจัยจะดำเนินการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ด้านวิธีการเก็บข้อมูล ด้านผู้ให้ข้อมูล และการคืนข้อมูลให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความเที่ยงตรง (Validity)

(4) การวิเคราะห์ข้อมูล จะใช้เครื่องมือในการวิเคราะห์ ซึ่งจะมีการออกแบบเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูลใน 3 ส่วน คือ 1) เครื่องมือวิเคราะห์เนื้อหา เป็นการออกแบบตารางวิเคราะห์ข้อมูลที่อยู่บนฐานการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ที่ใช้แนวทางนิรนัย (Deductive) 2) เครื่องมือวิเคราะห์พัฒนาการ โดยการใช้รูปแบบแผนภาพที่แสดงให้เห็นถึงเส้นทางในการพัฒนา (Timeline) ด้านเศรษฐกิจชุมชนของพื้นที่ 3) เครื่องมือวิเคราะห์ความสัมพันธ์ โดยการใช้แนวทางการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม (Social Network Analysis) ที่จะเป็นรูปแบบแผนภาพที่จะให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของผู้กระทำทางสังคม

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนเขตกิ่งเมือง และรูปแบบการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนเขตกิ่งเมือง ซึ่งในขั้นตอนนี้ จะเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากวิเคราะห์ในขั้นตอนที่ 1 ทั้งใน

ส่วนประกอบหรือองค์ประกอบต่างๆ ในระบบเศรษฐกิจชุมชน ปัจจัยเงื่อนไขของความสำเร็จ ความล้มเหลว ข้อติดขัดต่างๆ มาทำการพัฒนารูปแบบการพัฒนา ระบบเศรษฐกิจชุมชน เขตกิ่งเมือง ที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง และอยู่บนหลักการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจชุมชน จึงได้กำหนดวิธีการในการพัฒนารูปแบบเป็น 2 ส่วน คือ

(1) การพัฒนารูปแบบการพัฒนา ระบบเศรษฐกิจชุมชนเขตกิ่งเมืองของตำบล ดอนแก้ว มีขั้นตอนการดำเนินงาน คือ 1) การวิเคราะห์แนวโน้ม (Trend) ที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจชุมชนเขตกิ่งเมืองของตำบลดอนแก้ว ที่ดำเนินการโดยการศึกษาความเห็นของผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิชาการที่มีประสบการณ์การทำงานในพื้นที่ โดยใช้แนวคิดระบบที่ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า, กระบวนการ, ผลผลิต, ข้อมูลย้อนกลับ และสิ่งแวดล้อมภายใน-ภายนอก เป็นกรอบในการวิเคราะห์ 2) การพัฒนารูปแบบการพัฒนา ระบบเศรษฐกิจชุมชนเขตกิ่งเมืองของตำบลดอนแก้ว ซึ่งจะเป็นการนำเสนอผลการศึกษา ข้อมูลแนวโน้ม และแนวทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนเขตกิ่งเมืองจากผู้เชี่ยวชาญ และทำการระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมเพื่อร่วมกันหาแนวทางเพื่อการพัฒนา ระบบเศรษฐกิจชุมชนของพื้นที่ 3) ทำการพัฒนา รูปแบบการพัฒนา ระบบเศรษฐกิจชุมชนเขตกิ่งเมืองของตำบลดอนแก้ว โดยการวิเคราะห์และออกแบบจากข้อมูลที่ได้จากเวทีการประชุม โดยใช้แนวคิดการพึ่งตนเองของชุมชนเป็นกรอบ ในการวิเคราะห์และพัฒนารูปแบบ

(2) การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนเขตกิ่งเมืองของตำบลดอนแก้ว มีขั้นตอนในการพัฒนา คือ 1) นำรูปแบบการพัฒนา ระบบเศรษฐกิจชุมชนเขตกิ่งเมืองของตำบลดอนแก้ว มาทำการวิเคราะห์ ออกแบบ และจัดทำเป็น (ร่าง) รูปแบบการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนเขตกิ่งเมืองของตำบลดอนแก้ว 2) จัดเวทีประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในเชิงการปฏิบัติการ ต่อ (ร่าง) รูปแบบฯ ที่ได้นักวิจัยได้ทำการออกแบบ 3) ทำการปรับปรุง เพิ่มเติม ตามข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะจากเวทีประชุม เพื่อให้ได้รูปแบบการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนเขตกิ่งเมืองของตำบลดอนแก้ว ที่สามารถปฏิบัติได้จริง

5. ผลการวิจัย

ผลการศึกษาจากการวิจัยได้มีประเด็น-เนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 8 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) พัฒนาการของระบบเศรษฐกิจชุมชน ของตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นการศึกษาถึงรูปแบบของการดำเนินเศรษฐกิจชุมชนในระดับครอบครัว กลุ่มทางสังคม และองค์กรชุมชนในพื้นที่ รวมถึงหน่วยงานภายในพื้นที่-ภายนอกพื้นที่ และปัจจัยภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับพื้นที่ในประเด็นเรื่องเศรษฐกิจชุมชน ในห้วงปี พ.ศ. 2501-ปัจจุบัน ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ภาพรวมพัฒนาการของระบบเศรษฐกิจชุมชนตำบลดอนแก้วที่สามารถแบ่งได้เป็น 4 ระยะที่มีทั้งความเกี่ยวพันต่อเนื่องกันและไม่ต่อเนื่องกัน ดังต่อไปนี้

- ระยะดั้งเดิม “เศรษฐกิจพึ่งกัน” โดยเศรษฐกิจชุมชนในระยะนี้แต่ละครอบครัวในชุมชนจะมีปัจจัยในการผลิตที่เพียงพอโดยเฉพาะเรื่องของที่ดินทำกินที่สามารถแสวงหาได้ตามความจำเป็นที่ต้องใช้ในการผลิตให้เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตของแต่ละครอบครัว และจะใช้แรงงานครอบครัวเป็นหลักซึ่งจะมีการเอามือเอาร่างกันของคนในชุมชนที่เป็นการระดมแรงงานช่วยกันเพื่อให้ทันต่อการผลิตหรือการเก็บเกี่ยวผลผลิต ซึ่งผลผลิตส่วนมากจะใช้สำหรับการบริโภคในครอบครัว ผลผลิตที่ได้จึงมีความเพียงพอ ลักษณะชุมชนและความสัมพันธ์ของชุมชนจะเป็นแบบเครือญาติมีจำนวนคนในชุมชนไม่มาก มีคนภายนอกย้ายถิ่นไม่ค่อยมาก ซึ่งระยะนี้ส่วนมากจะมีมาตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. 2501 และถูกลดทอนลงไปเรื่อยๆ แต่ยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน

- ระยะแปรเปลี่ยน “เศรษฐกิจพึ่งตน” หมายความว่าถึงการเป็นเศรษฐกิจที่พึ่งคนในครอบครัวเป็นส่วนมาก เพราะแต่ละครอบครัวก็ไม่ค่อยจะได้มีเวลาที่จะไปช่วยเหลือกัน การเอามือเอาร่างจึงลดลงเป็นการว่าจ้างเข้ามาแทนที่ ในระยะนี้จะมีการซื้อ-ขายที่ดินโดยเฉพาะที่ดินทำกินมากขึ้น ซึ่งจะมีคนภายนอกชุมชนมาซื้อที่ดินทั้งการซื้อเพื่อย้ายถิ่นอาศัยและการซื้อไว้แต่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ และมีการเวนคืนที่ดินจากทางราชการจึงทำให้หลายครอบครัวที่ต้องขยับที่อยู่และที่ทำกินซึ่งการเวนคืนดังกล่าวส่งผลต่อการเข้าถึงทรัพยากรที่ยากมากขึ้นของคนในชุมชนทั้งเรื่องที่ทำกิน หาของป่า การใช้น้ำการเกษตร จากเหตุดังกล่าวทำให้หลายครอบครัวต้องมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพจากการเกษตรมาเป็นการรับจ้าง ซึ่งบางครอบครัวก็มีความต้องการยกระดับทางสังคมของตนจึงต้องส่งให้บุตรหลานได้มีการศึกษาเพื่อให้ได้มีอาชีพที่ดีรวมถึงเป็นที่ยอมรับ-ยกย่องในสังคม เรื่องการศึกษาจึงเป็นอีกปัจจัยในระดับครอบครัวที่เพิ่มขึ้นในระยะนี้รูปแบบการเกษตรหรือการทำมาหากินได้แปรเปลี่ยนไปจากผลิตเพื่อบริโภคมาเป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายเป็นหลัก เพื่อให้สามารถตอบสนองการบริโภคที่เพิ่มขึ้นของครอบครัว อีกประการ คือการพัฒนาและขยายตัวของเมืองที่เข้ามาสู่ในพื้นที่ ทำให้การแปรเปลี่ยนที่กล่าวมาในข้างต้นขยายตัวมากยิ่งขึ้นในชุมชน ซึ่งระยะนี้จะมีความชัดเจนมากขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501 เป็นต้นมา และในปัจจุบันก็ยังมีประเด็นดังกล่าวอยู่ในชุมชน

- ระยะกระตุ้นเศรษฐกิจ “พัฒนาเศรษฐกิจ” โดยเน้นที่การกระตุ้นหรือพัฒนาเศรษฐกิจโดยรัฐ (ราชการ) ซึ่งในระยะนี้จะมีวิกฤตเศรษฐกิจโลก (ต้มยำกุ้ง) เกิดขึ้น ทำให้เกิดการกระตุ้น

เศรษฐกิจในระดับชุมชนท้องถิ่นผ่านโครงการของรัฐในรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่อง มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากการเกษตรมาเป็นเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยและการค้าขายมากขึ้นจากการขยายตัวของเมืองและการจัดตั้งหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่มากขึ้นจากการย้ายศูนย์ราชการมาตั้งอยู่ใกล้พื้นที่ ทำให้ในพื้นที่ที่มีผู้คนเข้ามาอาศัยมากขึ้นทั้งในแบบชั่วคราวเพื่อมาทำงานและแบบที่ย้ายถิ่นฐานมาอยู่ในพื้นที่เพราะความสะดวก ทำให้ในพื้นที่ที่มีความหลากหลายของผู้คนและวัฒนธรรม โดยจากการขยายตัวเข้ามาของเมืองและผู้คนประกอบผนวกกับกระแสภายนอกทำให้คนในชุมชนมีกระแสบริโภคนิยมเริ่มมากขึ้นโดยเฉพาะความจำเป็นที่ต้องมีปัจจัยในการดำรงชีวิตที่มากขึ้น และในระบายนีได้มีการจัดตั้งและการยกฐานะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ (อบต.ดอนแก้ว) ขึ้นเพื่อให้เป็นหน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นที่ทำงานพัฒนาเชิงพื้นที่โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและขับเคลื่อนงานขององค์กร รวมถึงได้มีการรวมตัวรวมกลุ่มของคนในชุมชนเพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับการช่วยเหลือแบ่งปันกันภายในชุมชนทั้งในเรื่องเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ที่เป็นเสมือนภาพซ้อนของการพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชน โดยระยะนี้จะมีการขับเคลื่อนที่ชัดเจนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา ซึ่งในปัจจุบันก็ยังมีกระแสกระตุ้นเศรษฐกิจจากภาครัฐอย่างต่อเนื่อง

■ ระยะช่วยเหลือพึ่งพา “เศรษฐกิจเกื้อกูล” คือการที่คนในชุมชนได้มีกระบวนการในการแลกเปลี่ยนที่จะเป็นการอุดหนุนกัน การร่วมกันดำเนินกิจกรรม และการช่วยเหลือแบ่งปันให้กับกลุ่มคนในชุมชนที่มีความยากลำบากในการเข้าถึงปัจจัยในการดำรงชีวิต โดยในระยะนี้จะมีกระแสและผลักดันเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้หน่วยงาน-องค์กรในระดับต่างๆ มุ่งเน้นการขับเคลื่อนงานประเด็นนี้ลงสู่ระดับพื้นที่ชุมชน รวมถึงทางองค์การบริหารส่วนตำบล ดอนแก้วและผู้นำ-แกนนำชุมชนได้ตัดสินใจเข้าร่วมขับเคลื่อนตำบลสุขภาวะกับภาคีที่เกี่ยวข้องในพื้นที่และนอกพื้นที่ ทำให้แนวทางการพัฒนาพื้นที่ซึ่งมุ่งเน้นที่จะพัฒนาแบบองค์รวม จากการขับเคลื่อนงานทำให้เกิดกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมและจิตอาสามากขึ้นในพื้นที่ การขับเคลื่อนงานจึงมีรูปแบบที่ช่วยเหลือกัน แบ่งปันกันของคนในชุมชนที่กระทำอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีความชัดเจนในการขับเคลื่อนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา โดยองค์ประกอบและกระบวนการทางเศรษฐกิจชุมชนตำบลดอนแก้วจะมีทั้งการเกิดขึ้น ปรับปรุง เปลี่ยนรูป ยุติหายไป และเกิดใหม่หรือฟื้นคืนกลับมา แสดงได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2 สรุปพัฒนาการของระบบเศรษฐกิจชุมชนตำบลตอนแก้ว

ก่อนปี 2500	2501	2534	2549	ปัจจุบัน
ระยะดั้งเดิม “เศรษฐกิจพึ่งกัน” • ปัจจัยการผลิตเพียงพอ				
• แรงงานครัวเรือน • เอามือเอาแรง • บริโภคแบบพอเพียง • ชุมชนแบบเครือญาติ+	ระยะแปรเปลี่ยน “เศรษฐกิจพึ่งตน” • ที่ดินเปลี่ยนมือ+ • ไม่เข้าถึงทรัพยากร+ • เปลี่ยนแปลงอาชีพ + • การศึกษาบุตร-หลาน+ • ผลิตเพื่อขาย • บริโภคเพิ่มขึ้น+ • การขยายตัวของเมือง+	ระยะกระตุ้นเศรษฐกิจ “พัฒนาเศรษฐกิจ” • วิฤติเศรษฐกิจโลก + • รัฐกระตุ้น-สนับสนุน+ • เปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดิน+ • หลากหลายวัฒนธรรม+ • กระแสบริโภค+ • หลายอย่างจำเป็นต้องมี+ • อปท.พัฒนาเชิงพื้นที่+ • เริ่มต้นการแบ่งปัน+	ระยะช่วยเหลือพึ่งพา “เศรษฐกิจเกื้อกูล” • กระแสความพอเพียง • ขับเคลื่อนสุขภาวะ • การพัฒนาแบบองค์รวม • เน้นการช่วยเหลือแบ่งปัน	

ที่มา: อิทธิพล มาชีน (2562)

(2) ระบบของเศรษฐกิจชุมชนตำบลตอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นการศึกษาโดยใช้กรอบทฤษฎีระบบในการแจกแจงและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของระบบเศรษฐกิจชุมชนตำบลตอนแก้ว ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบในระบบเศรษฐกิจชุมชนนั้นมีการปรับเปลี่ยน-เพิ่มเติมที่ต่อเนื่องกันในแต่ละระยะของพัฒนาการ (ในข้อที่ 1) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

■ ปัจจัยนำเข้า (Input) ในส่วนนี้จะประกอบด้วย 6 เรื่องที่เพิ่มขึ้นตามพัฒนาการ โดยเริ่มแรกจะมี 4 เรื่อง คือ 1) ที่ดิน ที่เป็นทั้งที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นทุนของครอบครัวที่มีการซื้อ-ขาย หรือเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ในที่ดินไปตามระยะของพัฒนาการเศรษฐกิจของชุมชน 2) อาชีพ ที่แต่เดิมจะเป็นอาชีพของครัวเรือน ซึ่งปรับเปลี่ยนเป็นอาชีพของบุคคลที่เป็นผลกระทบมาจากส่วนต่างๆ ของระบบ โดยเฉพาะในเรื่องความต้องการด้านการบริโภคที่เพียงพอ ปัจจัยหนุนเสริมในเรื่องของการศึกษา ความสะดวกทางด้านคมนาคม การขยายตัวของเมือง และยิ่งรวมถึงปัจจัยขาดแคลนโดยเฉพาะเรื่องของที่ดินทำกิน ซึ่งทำให้ในส่วนของพื้นที่การประกอบอาชีพก็จะเริ่มออกไปนอกพื้นที่มากขึ้น 3) แรงงาน ที่จะมีพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงตามเรื่องของอาชีพ คือ

หากเป็นอาชีพของครัวเรือน แรงงานก็จะเป็นแรงงานในครัวเรือน แต่หากเป็นอาชีพของบุคคล แรงงานก็จะเป็นการจ้างงาน ซึ่งจะทำให้เป็นการทำงานในรูปแบบของผู้ประกอบการ และ 4) ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องและสำคัญกับเรื่องของอาชีพ โดยเฉพาะอาชีพเกษตรกรรม ถึงแม้ในระยะหลังอาชีพเกษตรกรรมจะลดลงแต่ก็ถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญเรื่องหนึ่งของระบบ โดยเมื่อพัฒนาการและเวลาผ่านไปได้อีก 2 เรื่องเพิ่มขึ้นมาในส่วนนี้ คือ 1) การศึกษาที่มีการขยายตัวมากขึ้นเรื่อยๆ จากการเห็นความสำคัญ และการเปรียบเทียบ (คนที่เรียนจบสูงมีโอกาสมากกว่าคนจบเพียงพื้นฐาน) และเป็นเรื่องของกฎหมายการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องนี้ ซึ่งการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญของการปรับเปลี่ยนอาชีพและแรงงานในชุมชน 2) เครื่องอำนวยความสะดวก ที่เป็นผลมาจากการพัฒนาด้านเทคโนโลยี ที่ทำให้มีเครื่องมือ อุปกรณ์ต่างๆ ที่ช่วยลด-เสริมในเรื่องต่างๆ ให้สามารถทำได้โดยง่าย สะดวก และรวดเร็วขึ้น โดยเป็นปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอาชีพ และการศึกษา ซึ่งจะเห็นได้ว่าในส่วนของปัจจัยนำเข้านี้จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับระดับบุคคลและครอบครัวเป็นส่วนมาก ทั้งนี้ มีสิ่งแวดล้อมภายนอกในเรื่องการพัฒนาระบบคมนาคม-ขนส่ง การขยายตัวของเมืองและศูนย์ราชการ นโยบายของภาครัฐ เทคโนโลยีอำนวยความสะดวก การสะสมทุน (ที่ดิน) ของนายทุน และความต้องการทางการบริโภคที่เพิ่มมากขึ้นนั้น ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยน-การพัฒนาทั้ง 6 เรื่องในส่วนปัจจัยนำเข้านี้ และจากการแปรเปลี่ยน-พัฒนาของปัจจัยนำเข้าทั้ง 6 เรื่อง ยังส่งผลซึ่งกันและกัน กับสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ทั้งในด้านความเป็นชุมชน (สังคม) ด้านการอยู่ร่วมกัน (การเมือง-การปกครอง) และด้านทรัพยากรธรรมชาติ

■ กระบวนการ (Process) ในส่วนนี้จะประกอบด้วย 5 เรื่อง โดยในระยะแรกจะเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ 2 เรื่องหลัก คือ 1) การร่วมมือ-ร่วมแรง ซึ่งเดิมที่จะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งในเรื่องของระดับบุคคล-ครอบครัวด้วยการเอามือเอาแรง และในระดับชุมชนที่เป็นกิจกรรมความร่วมมือการมีส่วนร่วมในงานของชุมชน (งานหน้าหมู่บ้าน) แต่ในช่วงหลังมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นการค่อยๆ ขยับออกไปจากกระบวนการทางเศรษฐกิจชุมชนเป็นกิจกรรมความร่วมมือทางด้านสังคมและวัฒนธรรมประเพณี ปัจจัยที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงนั้นคือ เรื่องอาชีพและการศึกษาในส่วนปัจจัยนำเข้า ที่ทำให้เกิดการลดลงหรือไม่ตรงกันของเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรม และการเปลี่ยนของลักษณะชุมชน (ด้านสังคม) ในส่วนของสิ่งแวดล้อมภายใน ที่มีความสัมพันธ์ลดลงหรือไม่ได้สร้างความสัมพันธ์ใหม่ของคนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชน 2) การแลกเปลี่ยน จะมีพัฒนาการที่ได้จากการแลกเปลี่ยนกันภายในชุมชนสู่ภายนอกชุมชน การแลกเปลี่ยนเพื่อการบริโภคสู่การแลกเปลี่ยนเพื่อการสะสม และการมีหน่วยงานองค์กรเข้ามาสนับสนุน-หนุนเสริม ปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมการแลกเปลี่ยนคือ การเพิ่มขึ้นในความต้องการในส่วนการบริโภคและการสะสม เพื่อใช้ในเรื่องต่างๆ ของส่วนปัจจัยนำเข้า ซึ่งในระยะถัดมาก็จะมีการเพิ่มขึ้นของ

กิจกรรมทางเศรษฐกิจอีก 3 เรื่อง คือ 1) การผลิต เป็นกิจกรรมและกระบวนการที่ให้ได้มาซึ่งผลผลิตเพื่อนำสู่กิจกรรมหรือส่วนอื่นๆ ในระบบต่อไป โดยกิจกรรมทางการผลิตจะมีการเพิ่ม-เปลี่ยนไปตามพัฒนาการของแต่ละระยะ ซึ่งรวมแล้วจะมี 6 กิจกรรม (เป้าหมาย) ได้แก่ การร่วมทุน, การสร้างรายได้, การช่วยเหลือกัน จะมีอยู่ในยุคแรกๆ และมีกิจกรรม แหล่งเงินทุน, การพัฒนาระดับ, การลดรายจ่าย เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในระยะถัดมาตามลำดับ โดยจะมีการดำเนินงานโดยกลุ่ม-องค์กรที่เป็น กลุ่มอาชีพ, องค์กรการเงินชุมชน และกลุ่มจิตอาสาเป็นผู้ดำเนินการหลัก 2) การสะสม เป็นกิจกรรมที่ในระยะแรกๆ นั้นจะไม่ค่อยมีการแพร่หลายหรือชัดเจนมากนัก จะมาเริ่มมีความสำคัญและเกิดการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องเมื่อมีความต้องการในเรื่องการบริโภคและส่วนปัจจัยนำเข้าที่เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดความจำเป็นที่ต้องมีการสะสมทุนเพื่อใช้ในการดังกล่าวมาเพิ่มมากขึ้นตาม กิจกรรมหลักที่มีการดำเนินงานคือการออม โดยมีองค์กรการเงินชุมชนเป็นผู้ดำเนินการในระดับพื้นที่ และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาส่งเสริมความรู้ วิธีการ และเครื่องมือแก่ชุมชน 3) การช่วยเหลือแบ่งปัน จะเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในระยะหลังๆ เนื่องด้วยฐานคิดของกิจกรรมดังกล่าวจะมุ่งเน้นไปในเรื่องชุมชนเข้มแข็ง สังคมเกื้อกูล และในประเด็นด้านเศรษฐกิจก็คือ ส่วนหนึ่งของเรื่องดังกล่าวนั้น โดยจะเกี่ยวข้องมากกับเรื่องการบริโภค ทั้งที่เป็นการสงเคราะห์ และการจัดสวัสดิการของชุมชน โดยมีกลุ่มจิตอาสาเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนและดำเนินงานในเรื่องนี้

เห็นได้ว่าใน 5 เรื่องหลักในส่วนของกระบวนการพัฒนานั้นมี 3 ผู้ดำเนินการสำคัญ (Key Actors) คือ 1) กลุ่มทางสังคม-องค์กรชุมชน ที่มีการจัดตั้ง-พัฒนาขึ้นทั้งจากความต้องการของคนในชุมชนเอง และจากการจัดตั้ง-พัฒนาขึ้นตามนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2) กิจกรรมของชุมชนทั้งในระดับหมู่บ้าน และระดับตำบล ที่มีผู้นำ-แกนนำของชุมชนเป็นผู้ขับเคลื่อนงานหลัก และ 3) อบต.ดอนแก้ว และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่เป็นหน่วยส่งเสริม สนับสนุน หนุนเสริมในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ผู้ดำเนินการสำคัญดังกล่าวยังสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทหลัก คือ 1) ประเภททำเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชนโดยตรง 2) ประเภททำหลายเรื่องและในนั้นมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชุมชน และ 3) ประเภทไม่ได้ทำเรื่องเศรษฐกิจชุมชนโดยตรง แต่สิ่งที่ทำนั้นสร้างผลกระทบกับเรื่องเศรษฐกิจชุมชน ส่วนในประเด็นสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง-พัฒนาในเรื่องต่างๆ ของส่วนนี้ที่สำคัญ คือ เรื่องนโยบายรัฐ (การเมือง-ปกครอง) ที่ดำเนินการผ่านหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ส่วนประเด็นสิ่งแวดล้อมภายในที่ส่งผลต่อส่วนกระบวนการนี้ที่สำคัญจะเป็นเรื่องความสัมพันธ์ของคนในชุมชน (สังคม) ที่ยังส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน (การเมือง-ปกครอง) อีกด้วย

■ ผลผลิต (Output) ในส่วนนี้จะมี 2 ระดับ คือ หนึ่ง ระดับบุคคล-ครอบครัว ที่เป็นเรื่องของการบริโภคที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยในการดำเนินชีวิต ซึ่งในระยะแรกๆ จะมี 4 ปัจจัยหลัก คือ

1) อาหาร ที่เกี่ยวข้องกับการกิน ไม่ว่าจะเป็นอาหารในแต่ละมื้อ อาหารกินเล่น เครื่องดื่มต่างๆ ตลอดจนวัตถุดิบที่ใช้ในการประกอบอาหาร 2) เครื่องนุ่งห่ม จะหมายความทั้งเสื้อผ้า เครื่องใช้เกี่ยวกับการแต่งกาย และเครื่องกันหนาว 3) ที่อยู่อาศัย ได้แก่ บ้านเรือนที่ใช้อาศัยอยู่ทั้งที่เป็นของตนเอง หรือที่เช่าอาศัยอยู่ 4) สุขภาพ หมายความว่าถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสุขภาพ ทั้งในเรื่องการรักษา การป้องกัน และการสร้างเสริมด้านสุขภาพ แต่ในช่วงระยะหลังเมื่อมีความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้ในเรื่องการบริโภคได้มีปัจจัยที่เพิ่มขึ้นอีก 1 เรื่อง คือ เครื่องอำนวยความสะดวกที่ใช้ประกอบกับ 4 ปัจจัยหลักที่กล่าวมาในข้างต้น ซึ่งที่มาของความต้องการนั้นมาจาก ความจำเป็นที่ต้องมีเครื่องอำนวยความสะดวกนั้น กับความอยากมีที่ได้รับแรงกระตุ้นจากกระแสจากภายนอก และสอง คือ ระดับชุมชน เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องบางเรื่องในส่วนผลผลิตของระบบ ที่เป็นเรื่องของสถานที่หรือพื้นที่ของชุมชนที่เกิดจากกระบวนการร่วมแรง-ร่วมมือของคนในชุมชน โดยผลจากการสร้าง-พัฒนาทำให้เกิดเป็นแหล่งประโยชน์ของการดำเนินการทางเศรษฐกิจทั้งในส่วนในระดับบุคคล-ครอบครัว ระดับกลุ่ม-องค์กร และระดับของชุมชนเอง ซึ่งประเด็นสิ่งแวดล้อมภายนอกจะเป็นปัจจัยสำคัญมากที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนนี้ โดยเฉพาะกระแสการบริโภค ทำให้ความต้องการในเรื่องปัจจัยในการดำเนินชีวิตดังกล่าว (การบริโภค) นั้นมีมากขึ้น

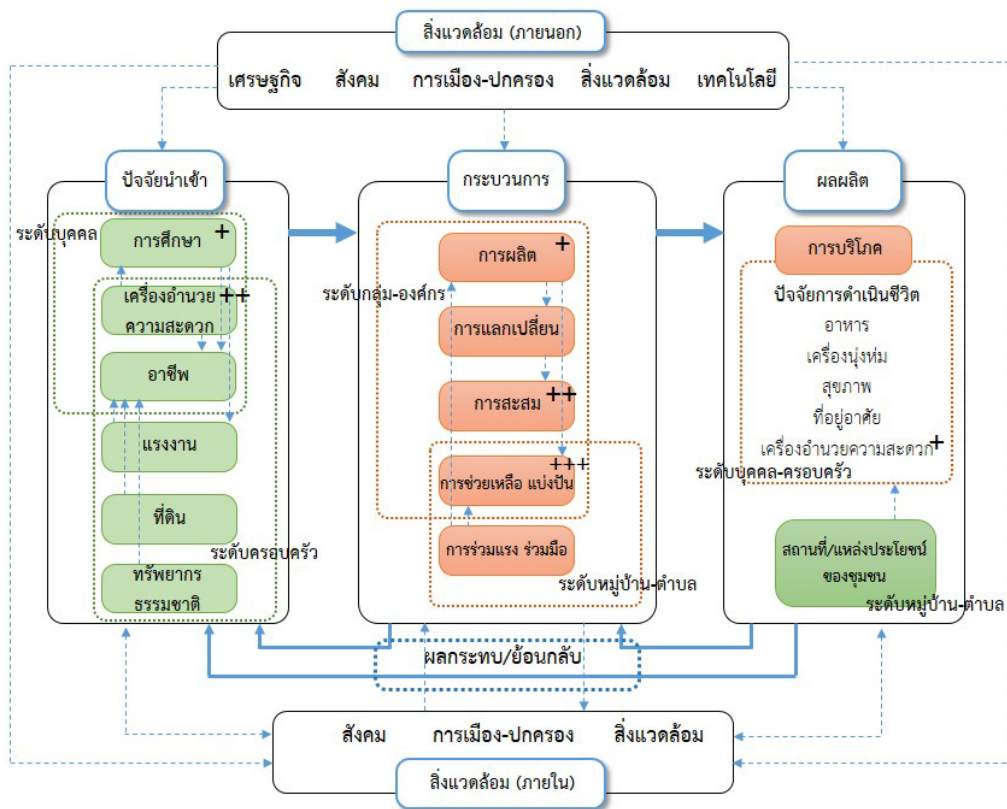
■ ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของเรื่องหนึ่งซึ่งส่งผลต่อการเพิ่ม-ลดของอีกเรื่องหนึ่ง โดยจะพบว่ากระบวนการย้อนกลับของระบบฯ มีอยู่ 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) ส่วนผลผลิต สู่ ส่วนปัจจัยนำเข้า โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงเรื่องการบริโภค (5 ปัจจัยในการดำเนินชีวิต) ที่มีเปลี่ยนแปลงบนความต้องมีและอยากมีอย่างต่อเนื่อง ทำให้ส่งผลต่อเรื่องอาชีพที่ต้องผลิตเพิ่มขึ้น การศึกษาที่ต้องเพิ่มสูงขึ้น และการลดลงของที่ดิน (ซื้อ-ขาย) เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของการบริโภคดีังกล่าว 2) ส่วนผลผลิต สู่ ส่วนกระบวนการ ยังคงเป็นประเด็นของการเปลี่ยนแปลงเรื่องการบริโภค ที่ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นในเรื่องการแลกเปลี่ยนการสะสม รวมถึงการเพิ่มภาระหนี้จากแหล่งเงินทุนชุมชน (การผลิต) ทั้งนี้ ด้วยประเด็นของการต้องมีในปัจจัยการดำเนินชีวิต (การบริโภค) ซึ่งในพื้นที่ได้มีกลุ่มคนที่ยากลำบากที่ไม่สามารถแสวงหาปัจจัยในการดำเนินชีวิตได้เพียงพอ ทำให้ส่งผลต่อการเพิ่มงาน-กิจกรรมในเรื่องการช่วยเหลือแบ่งปันมากขึ้นทั้งการสงเคราะห์และการจัดสวัสดิการของชุมชน 3) ส่วนกระบวนการ สู่ปัจจัยนำเข้า เป็นการที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งในระดับกลุ่ม-องค์กร หรือระดับชุมชน ที่ส่งผลต่อการดำเนินงานเรื่องในส่วนปัจจัยนำเข้าได้ตามความถูกต้อง โดยเฉพาะกิจกรรมแหล่งเงินทุนของชุมชนที่ทำให้บุคคล-ครอบครัวสามารถเข้าถึงได้ง่าย มีอัตราภาระหนี้ที่ต่ำ ทำให้สามารถนำสู่การลงทุนทั้งในเรื่องอาชีพ การศึกษา หรือเครื่องอำนวยความสะดวกได้ตามความต้องการ (ต้องมี) หรือกิจกรรมทางการผลิตของชุมชนที่ช่วยในการลดภาระค่าใช้จ่ายของบุคคลและครอบครัว ซึ่งจะเห็นได้ว่าทิศทางของความสัมพันธ์ในส่วนต่างๆ ของระบบจะมีความสลับซับซ้อน

■ สิ่งแวดล้อมภายนอก-ภายใน (Environment) โดยในส่วนของสิ่งแวดล้อมภายนอก เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในส่วนต่างๆ ของระบบ ซึ่งประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะเศรษฐกิจโลกที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจระดับชาติต่อเนื่องมาจนถึงระดับพื้นที่/ชุมชน การพัฒนาการด้านโครงสร้างพื้นฐานการคมนาคมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ได้ส่งผลต่อส่วนต่างๆ ในระบบ, ด้านสังคม ที่เป็นประเด็นของการขยายตัวของความเป็นเมืองสู่ชุมชนชนบทที่ส่งผลต่อรูปแบบความสัมพันธ์ของชุมชน รวมถึงการเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดความแตกต่างหลากหลายของคนในพื้นที่ทั้งด้านกรอบความคิด วิธีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน, ด้านการเมือง-ปกครอง โดยเฉพาะเรื่องของนโยบายของภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการเกิดขึ้น การพัฒนา และการแปรเปลี่ยนของสิ่งต่างๆ ในระบบเศรษฐกิจชุมชน, ด้านทรัพยากรธรรมชาติ-สิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องของความยาก-ง่ายของการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นทุนหนึ่งในการดำเนินงานกิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชน และด้านเทคโนโลยี ซึ่งเป็นเครื่องมือของการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาทางเทคโนโลยี การดำเนินกิจกรรมก็ต้องตามให้ทันการเปลี่ยนแปลงนั้น เพื่อการดำรงอยู่ของกิจกรรมนั้นๆ นอกจากนี้ที่สิ่งแวดล้อมภายนอกจะส่งผลต่อส่วนต่างๆ ของระบบเศรษฐกิจชุมชนแล้ว ยังคงส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมภายใน ทั้งในเรื่องของชุมชน (สังคม), การอยู่ร่วมกัน (การเมือง-ปกครอง) และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ (สิ่งแวดล้อม) อีกด้วย โดยสิ่งแวดล้อมภายในที่เปลี่ยนแปลงก็ส่งผลต่อส่วนต่างๆ ในระบบเศรษฐกิจชุมชนด้วยอีกทาง

ในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบลอนแก้วกับความเกี่ยวข้องในการพัฒนาการของระบบเศรษฐกิจชุมชนของพื้นที่นั้น จะทำเรื่องบริการสาธารณะที่เป็นบทบาทสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยกระทำใน 2 รูปแบบ ได้แก่ การจัดให้ ที่เป็นการดำเนินการตามความต้องการของชุมชนที่มีกระบวนการเป็นไปตามระเบียบและข้อปฏิบัติกับการจัดไว้ คือการสร้างไว้เพื่อให้ชุมชนสามารถเข้ามาใช้หรือรับบริการได้ตามต้องการ โดยการดำเนินงานมีทั้งการส่งเสริม-สนับสนุนให้เกิดการรวมตัว-จัดตั้งกลุ่ม/องค์กร หรือกิจกรรมของชุมชน รวมถึงการพัฒนา-ยกระดับกลุ่ม/องค์กร และกิจกรรมชุมชนให้มีความต่อเนื่อง เหมาะสมกับบริบทที่มีความแปรเปลี่ยนไป ซึ่งทั้งการส่งเสริม-สนับสนุน พัฒนา และยกระดับนั้น จะอยู่บนเงื่อนไขที่นำสู่ความเข้มแข็งและการจัดการตนเองของชุมชน

ซึ่งสามารถสรุประบบเศรษฐกิจชุมชนของตำบลอนแก้วตามองค์ประกอบของระบบได้ดังแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 ระบบเศรษฐกิจชุมชนตำบลดอนแก้ว

ที่มา: อิทธิพล มาชีน (2562)

(3) สถานการณ์ปัจจุบันของระบบเศรษฐกิจชุมชนของตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นสถานะที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ได้มาจากข้อมูลการสำรวจขององค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แล้วนำเข้าสู่เวทีคืนข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ซึ่งจากผลการศึกษาพบประเด็นสำคัญ 5 ประการ คือ

- สถานการณ์ระดับบุคคลและครอบครัว ที่เป็นส่วนปัจจัยนำเข้าของระบบฯ พบว่า ตำบลดอนแก้วเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (ร้อยละ 22.60) และกลุ่มเตรียมผู้สูงอายุก็มีจำนวนมาก จึงจะส่งผลต่อโครงสร้างประชากรและภาวะพึ่งพิงในอนาคต อาชีพส่วนใหญ่ในชุมชนจะประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป พนักงานบริษัท และค้าขาย ตามลำดับ ซึ่งมีภาวะเสี่ยงต่อการว่างงานหรือการมีรายรับไม่เพียงพอในวัยเกษียณ ยังคงมีครัวเรือนที่มีรายได้น้อยกว่า 15,000 บาทต่อเดือน

ถึงร้อยละ 37.94 มีครัวเรือนที่มีหนี้สินในชุมชน และส่วนมากจะมีสาเหตุนี้จากเรื่องที่อยู่อาศัย ลงทุนประกอบอาชีพ ค่าใช้จ่ายด้านอาหาร และซื้อโทรศัพท์ ตามลำดับ ซึ่งประเด็นที่กล่าวมาถือ ว่าเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงและต้องมีการออกแบบแนวทางการจัดการอย่างเป็นระบบ

- สถานการณ์การบริโภคของชุมชน ซึ่งเป็นส่วนผลผลิต-ผลลัพธ์ของระบบฯ ที่พบว่า ค่าใช้จ่าย-รายจ่ายที่ครัวเรือนใช้ในการบริโภคมากที่สุดเป็นเรื่อง ค่าอาหาร และค่าเครื่องใช้ภายใน บ้าน ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง/พาหนะ รองลงมาตามลำดับ ซึ่งถือได้ว่าเป็นรายจ่ายที่มีความจำเป็น ต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนที่ต้องมี ซึ่งเป็นข้อมูลที่ตรงกับสาเหตุของการมีหนี้สินของ ครัวเรือน

- สถานการณ์ของกลุ่มทางสังคม และองค์กรชุมชน ซึ่งเป็นส่วนกระบวนการของระบบฯ พบว่า มีจำนวนทั้งสิ้น 100 กลุ่ม/องค์กร ซึ่งเป็นกลุ่ม-องค์กรที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับเรื่อง เศรษฐกิจชุมชนจำนวน 52 กลุ่ม/องค์กร เป็นกลุ่ม-องค์กรที่มีบางงาน-กิจกรรมที่เกี่ยวข้องทางตรง กับเรื่องเศรษฐกิจชุมชนจำนวน 22 กลุ่ม/องค์กร และเป็นกลุ่ม-องค์กรที่เกี่ยวข้องทางอ้อมกับ เรื่องเศรษฐกิจชุมชนจำนวน 26 กลุ่ม/องค์กร ซึ่งถือได้ว่าเป็นชุมชนที่มีทุนและศักยภาพในด้าน เศรษฐกิจชุมชนค่อนข้างมาก

- สถานการณ์ด้านสังคมของชุมชนตำบลตอนแก้ว ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมภายในที่มีส่วน เกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจชุมชนอย่างมาก โดยพบว่าความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีประเด็น สำคัญ คือ ในกลุ่มของชุมชนเดิมนั้นความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเริ่มลดลง-หายไป และในกลุ่ม ของผู้ที่เข้ามาอยู่ใหม่นั้นมีความสัมพันธ์ชุมชนที่เบาบาง ซึ่งเป็นผลต่อการขับเคลื่อนระบบ เศรษฐกิจชุมชนของตำบลตอนแก้วเป็นอย่างมาก

- สถานการณ์ด้านนโยบายรัฐ ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมภายนอกที่สำคัญกับระบบฯ พบว่า นโยบายมีแนวทางการส่งเสริมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องทั้งในระดับชาติและระดับ ท้องถิ่น แต่ทั้งนี้ในนโยบายชาติก็มีการส่งเสริม-ขับเคลื่อนที่หลายเรื่องเป็นการลดทอน การขับเคลื่อนงานในรูปแบบเศรษฐกิจชุมชนซึ่งต้องมีการพิจารณาให้ดี รวมถึงนโยบายระดับ ท้องถิ่นที่ปัจจัยสำคัญคือผู้บริหารท้องถิ่นทั้งในส่วนของ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล และ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งถ้ามีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลการขับเคลื่อนงานก็อาจมีการ เปลี่ยนแปลงตาม

(4) องค์ประกอบในระบบเศรษฐกิจชุมชนของตำบลตอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัด เชียงใหม่ จากผลการศึกษาพบว่า ในระบบเศรษฐกิจชุมชนของตำบลตอนแก้วมี 5 องค์ประกอบ หลัก คือ

- กลุ่ม/องค์กรทางเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ ในที่หมายถึงกลุ่ม/องค์กรทั้งที่ทำเรื่อง เศรษฐกิจโดยตรง กลุ่ม/องค์กรที่มีบางงานของกลุ่มทำเรื่องเศรษฐกิจโดยตรง และกลุ่ม/องค์กร

ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจทางอ้อม ซึ่งจะมี 4 องค์ประกอบย่อย คือ 1) คน ที่มีทั้งผู้นำ-แกนนำกลุ่ม และสมาชิกของกลุ่ม 2) ทรัพยากร ที่เป็นปัจจัยต่างๆ ในการดำเนินงานที่เป็นทั้งวัตถุดิบ เครื่องมือ-อุปกรณ์ องค์ความรู้ สถานที่ และเงินทุน 3) การบริหารจัดการของกลุ่ม-องค์กร ที่ต้องมีความโปร่งใส การจัดสรรเท่าเทียม การรับรู้-เท่าทัน และการสร้างเครือข่ายขยายงาน 4) การสนับสนุน-หนุนเสริมจากองค์กร-หน่วยงานอื่น ที่อยู่ในรูปแบบของการจัดให้ คือ ต้องทำการร้องขอหรือทำแบบเสนอโครงการขอรับการสนับสนุน และการจัดไว้ คือ รูปแบบที่หน่วยงานหรือองค์กรจัดบริการไว้ให้ทุกกลุ่ม-องค์กรเข้ารับการสนับสนุนได้ตลอดเวลา ซึ่งต้องเป็นไปตามเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดไว้

■ กิจกรรมของชุมชน เป็นงาน-กิจกรรมที่กระทำในภาพรวมหรือในฐานะของชุมชน ซึ่งจะมี 4 องค์ประกอบย่อยเหมือนกับกลุ่ม/องค์กรในข้อที่ผ่านมา คือ 1) คน จะเกี่ยวข้องกับผู้นำ แกนนำ และคนในชุมชน 2) การบริหารจัดการ ที่เน้นในเรื่องการมีส่วนร่วม ความโปร่งใส-ตรวจสอบได้ ความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ และการบูรณาการ ส่วนในเรื่อง 3) ทรัพยากร และ 4) การสนับสนุน-หนุนเสริม จะคล้ายกลับในส่วนของกลุ่ม/องค์กรที่กล่าวมาในข้างต้น

■ ทุนของชุมชน ที่จะมีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรของกลุ่ม-องค์กร และกิจกรรมของชุมชน ซึ่งจะประกอบด้วย 1) ทุนบุคคล ที่เป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญหรือบุคคลที่มีจิตอาสาที่จะเข้าร่วมดำเนินงาน และทุนกลุ่ม/องค์กรที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเศรษฐกิจชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม 2) ทุนภูมิปัญญา-ความรู้ ทั้งที่เป็นองค์ความรู้ภายในชุมชนและองค์ความรู้ภายนอกที่นำมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับพื้นที่ 3) ทุนทางกายภาพ โดยเฉพาะด้านพื้นที่-สถานที่ ด้านการคมนาคม-ขนส่ง และที่เป็นเครื่องมือ-อุปกรณ์ 4) ทุนทางสังคมวัฒนธรรม โดยเฉพาะเรื่องของความไว้วางใจ ไว้นื้อเชื่อใจกันของคนในชุมชน และเรื่องความสัมพันธ์ของคนในชุมชน 5) ทุนทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะเรื่องทรัพยากรดินหรือที่ทำการเกษตร และทรัพยากรน้ำทั้งการอุปโภค บริโภค และใช้ในการเกษตร

■ องค์การบริหารส่วนตำบลตอนแก้ว ที่มีฐานคิดและหลักการดำเนินงานที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในทุกกระบวนการ รวมถึงการมุ่งเน้นการทำงานแบบองค์รวมซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเศรษฐกิจชุมชน

■ หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม และทั้งภายในพื้นที่และนอกพื้นที่ ซึ่งทำการขับเคลื่อนและสนับสนุนการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ โดยมี 2 ลักษณะหลัก คือ งาน-กิจกรรมแบบเชิงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะ และงาน-กิจกรรมแบบเชิงกลุ่มเป้าหมายที่เรื่องเศรษฐกิจชุมชนเป็นหนึ่งในประเด็นของงาน-กิจกรรมนั้นๆ

ทั้งนี้ คนในชุมชน ถึงแม้จะไม่ใช่องค์ประกอบหลักแต่เป็นกลุ่มเป้าหมายของการขับเคลื่อนงานเรื่องเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งอาจจะปรับเปลี่ยนมาเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบในระบบเศรษฐกิจชุมชน

(5) รูปแบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในระบบเศรษฐกิจชุมชนของตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ จากการศึกษาพบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบกับองค์ประกอบของระบบฯ ใน 7 ประเด็น คือ 1) ความสัมพันธ์กันเองระหว่างกลุ่ม-องค์กรด้วยตนเอง หรือกลุ่ม-องค์กรกับกิจกรรมชุมชน 2) ความสัมพันธ์กับทุนชุมชน ที่มีความสัมพันธ์ของกลุ่ม-องค์กรหรือกิจกรรมชุมชน กับทุนชุมชนทั้งที่เป็นทุนบุคคล-กลุ่ม-องค์กรชุมชน, ทุนภูมิปัญญา-ความรู้, ทุนทางกายภาพ, ทุนสังคม-วัฒนธรรม และทุนทรัพยากรธรรมชาติ 3) ความสัมพันธ์กับองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว ซึ่งจะเกี่ยวกับเรื่องการสนับสนุน-หนุนเสริมการขับเคลื่อนงานในรูปแบบโครงการ-กิจกรรม 4) ความสัมพันธ์กับหน่วยงานและองค์กรอื่นๆ ทั้งในส่วนของภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม ซึ่งจะเป็นประเด็นการสนับสนุน-หนุนเสริมการดำเนินงาน 5) ความสัมพันธ์กับคนในชุมชน ทั้งในฐานะผู้ได้รับประโยชน์ และผู้สนับสนุนการดำเนินงาน 6) ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ทั้งในด้านสังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และการเมือง-การปกครอง 7) ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอกชุมชน ที่ส่วนมากจะเป็นการสร้างผลกระทบกับระบบฯ ทั้งที่เป็นสถานการณ์ระดับโลก ระดับชาติ ที่ส่งผลถึงระดับชุมชนท้องถิ่น และทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนของชุมชนทั้งทางกายภาพและทางสังคมวัฒนธรรม โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวมาจะมีรูปแบบความสัมพันธ์ใน 3 รูปแบบ คือ 1) การหนุนเสริมทางเดียวแบบมีการย้อนกลับ 2) การหนุนเสริมกันและกันแบบแลกเปลี่ยน และ 3) การดำเนินงานร่วมกันแบบเสริมพลัง

(6) การวิเคราะห์สถานการณ์ การจัดการของชุมชน และแนวทางการพัฒนาระบบฯ จะพบสถานะและแนวโน้มทั้งในทางลบและทางบวกจากระบบเศรษฐกิจชุมชนของพื้นที่ใน 4 ประการ ดังต่อไปนี้

■ คนในชุมชน (บุคคลและครอบครัว) ตำบลดอนแก้วนั้นมีการย้ายเข้ามาอยู่ของคนนอกพื้นที่ตลอดเวลา ทำให้เป็นชุมชนที่มีความหลากหลาย (สังคมพหุ) ทั้งในส่วนของวัฒนธรรม วิธีการดำเนินชีวิต (เวลา-พื้นที่) และทัศนคติ-ความคิด คนในชุมชนมีแนวโน้มที่จะเป็นคนว่างงาน ตกงาน หรือไม่มีผู้ว่าจ้างเนื่องด้วยผลกระทบที่มาจากความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีและภาวะทางเศรษฐกิจ ในส่วนของที่ดินทำกินของครัวเรือนมีพื้นที่น้อยไม่เพียงพอต่อการผลิต ประกอบกับการเปลี่ยนการใช้ประโยชน์จากการทำเกษตรไปเป็นที่อยู่อาศัยมากยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้การย้ายเข้ามาของคนนอกพื้นที่ถือได้ว่าเป็นพลังใหม่ของพื้นที่ ทั้งในเรื่องพลังของความรู้ความเชี่ยวชาญของบุคคล พลังจิตสาธารณะ-อาสาสมัครของผู้เกษียณอายุ และพลังการบริโภคของคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ

■ กลุ่มและองค์กรในชุมชน ซึ่งจะพบว่ากลุ่ม/องค์กรนั้นจะมีวงจรชีวิตที่สั้น (เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป) แต่ในส่วนของคุณความรู้ ทักษะยังคงอยู่ในตัวบุคคล และเครื่องมือ-อุปกรณ์ก็คงอยู่ในพื้นที่ มีประเด็นในเรื่องของตลาด-ความต้องการที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กลุ่ม/องค์กรจะอยู่ได้ต้องมีการพัฒนาความรู้-ทักษะ-เทคโนโลยีให้เท่าทันตลอดเวลา หากกลุ่ม/องค์กรใดไม่สามารถตามทันก็จะค่อยๆ หายไป เมื่อดูจากพื้นที่และทรัพยากรในตำบลตอนแคว้นนั้นจะพบว่า มีจำกัด และขาดแคลนในบางอย่าง ทำให้วัตถุดิบหรือผลผลิตที่จะมาใช้เป็นทรัพยากรในการดำเนินงานของกลุ่มส่งผลให้ต้นทุนการผลิตที่สูง ส่วนของหน่วยงานต่างๆ ก็มีการเข้ามาสนับสนุนหนุนเสริมการทำงานของชุมชนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง แต่เป็นการทำแบบซ้ำซ้อนไม่เอาพื้นที่เป็นตัวตั้งในการทำงาน ทั้งนี้ในส่วนของกลุ่ม/องค์กรที่ทำในเรื่องของช่วยเหลือเกื้อกูลกันของชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในทางอ้อมของเรื่องเศรษฐกิจชุมชนมีการขยายตัวมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

■ การบริโภคของชุมชน โคนกระแสการบริโภคเข้ามาครอบงำทั้งในส่วนที่เป็นความจำเป็น และความอยากได้อีกมี ซึ่งจะส่งผลต่อองค์ประกอบอื่นๆ ในระบบเศรษฐกิจของพื้นที่ อาทิ การก่อหนี้ หรือการใช้เวลาส่วนมากในการประกอบอาชีพ เป็นต้น โดยจากการสำรวจพบว่า ประเด็นในการบริโภคของคนในชุมชนนั้นมีลำดับความจำเป็นหรือความต้องการที่คล้ายๆ กัน ทำให้สามารถนำไปสู่จุดร่วมของการพัฒนาได้ แต่ทั้งนี้ก็ยังมีความมีแนวโน้มที่จะมีผู้ยากลำบากหรือผู้ขาดโอกาสมากขึ้น ที่ไม่สามารถเข้าถึงการบริโภคได้อย่างเพียงพอ

■ สิ่งแวดล้อมภายในของชุมชน โดยเฉพาะประเด็นความสัมพันธ์ในส่วนของคนในชุมชน มีแนวโน้มความสัมพันธ์ที่น้อยลง เนื่องด้วยผลที่มาจากความต้องการแยกตัวหรือออกไปประกอบอาชีพ-ศึกษาในต่างพื้นที่เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งกับคนที่ย้ายมาอยู่ในชุมชน (บ้านจัดสรร หอพัก ฯลฯ) ทางผู้นำชุมชนได้มีความพยายามสร้างความสัมพันธ์แต่ก็ยังคงมีความสัมพันธ์ที่เบาบาง โดยส่วนใหญ่คนกลุ่มนี้มีวิถีของความเป็นปัจเจกค่อนข้างสูง

จากการวิเคราะห์สถานะและแนวโน้มดังกล่าวบนกรอบแนวคิดการพึ่งตนเองแล้วพบว่า ชุมชนตำบลตอนแคว้นจำเป็นต้องสร้าง/พัฒนาระบบการจัดการของพื้นที่ซึ่งประกอบด้วยอย่างน้อย 5 เรื่อง คือ 1) ข้อมูล ที่มีความครอบคลุม เพียงพอ และเป็นปัจจุบัน สำหรับการใช้ในการวิเคราะห์หรือตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ 2) ความรู้/ความเท่าทัน ที่ทุกคนในชุมชนสามารถเข้าถึงและนำไปใช้ได้เหมาะสม 3) พื้นที่/ช่องทาง ที่มีความเหมาะสมต่อบริบทและความหลากหลายของคนในชุมชน 4) เครือข่าย/ความร่วมมือ ทั้งในระดับพื้นที่และนอกพื้นที่ และ 5) หน่วยจัดการ (กลาง) ที่เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนทั้ง 4 เรื่องข้างต้น รวมถึงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างเป้าหมายร่วม และการเชื่อมประสานภาคีเพื่อบูรณาการการทำงานร่วมกันโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง ซึ่งมีความสัมพันธ์ของประเด็นอื่นในชุมชน

(7) รูปแบบการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนของตำบลตอนแก้ว อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้ทำการวิเคราะห์-สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำร่างรูปแบบการพัฒนาฯ บนกรอบแนวคิดการพึ่งตนเองของชุมชน และทำการจัดเวทีนำเสนอและให้ความเห็น-ข้อเสนอแนะจากผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน เพื่อนำไปปรับปรุงให้เหมาะสมกับชุมชน โดยได้รูปแบบการพัฒนาระบบฯ ที่คำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายของคนในชุมชน เน้นการสร้างการเรียนรู้ การดำเนินการแบบมีส่วนร่วมที่มีรูปแบบทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่ใช้ประเด็นความช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชนเป็นฐานในการดำเนินงาน ซึ่งมีแนวทางในการพัฒนาด้วย “3 มี 4 สร้าง 5 เกิด” ดังรายละเอียดต่อไปนี้

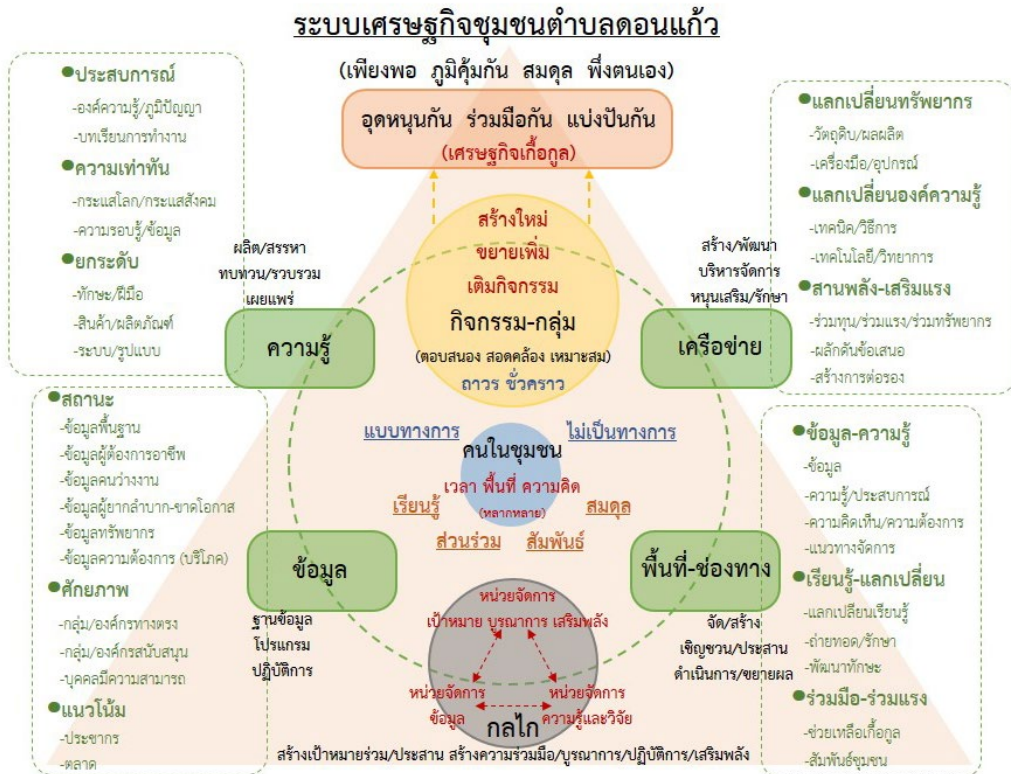
■ “3 มี” คือ 1) มีหน่วยจัดการกลาง ที่ทำหน้าที่ในการสร้างเป้าหมายร่วมของชุมชนเป็นหน่วยในการประสานงาน สร้างความร่วมมือ และทำหน้าที่ติดตามหรือประเมินผลการขับเคลื่อนงานเพื่อนำสู่การปรับปรุง-พัฒนาที่ต่อเนื่อง 2) มีหน่วยจัดการข้อมูล ที่เป็นหน่วยปฏิบัติการจัดการข้อมูลของพื้นที่ โดยมีหน้าที่ในการออกแบบระบบข้อมูล การจัดเก็บ-รวบรวมข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การส่งต่อ-เผยแพร่ข้อมูล/สารสนเทศ และการจัดทำให้เป็นปัจจุบัน 3) มีหน่วยจัดการความรู้และวิจัย ที่ทำหน้าที่ในลักษณะการพัฒนาและหนุนเสริมระบบฯ โดยการสร้างองค์ความรู้จากพื้นที่ (ชุดประสบการณ์) การสร้างองค์ความรู้ใหม่ และการกระจาย-เผยแพร่ความรู้

■ “4 สร้าง” คือ 1) สร้าง (ฐาน) ข้อมูล เพื่อเป็นปัจจัยนำเข้าในการขับเคลื่อนงานของระบบฯ ที่ต้องสร้างทั้งชุดข้อมูล ระบบฐานข้อมูล-โปรแกรม และการปฏิบัติการ-ดำเนินงาน 2) สร้างความรู้ เป็นองค์ความรู้หรือชุดความรู้ทั้งที่เป็นความรู้จากประสบการณ์ของพื้นที่ ความรู้ที่ทำให้สามารถเท่าทันสถานการณ์และความเปลี่ยนแปลง และความรู้สำหรับการยกระดับเพื่อการพัฒนา 3) สร้างพื้นที่-ช่องทาง ที่ทำให้เกิดการสื่อสาร การรับรู้ การเข้าถึง และสร้างสัมพันธ์ของคนในชุมชน โดยมีพื้นที่-ช่องทางสำหรับรับรู้ข้อมูล-ข่าวสารและองค์ความรู้ พื้นที่-ช่องทางสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพื้นที่-ช่องทางในการสร้างความร่วมมือร่วมแรง 4) สร้างเครือข่ายทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ เพื่อทำการแลกเปลี่ยนทรัพยากร แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และเพื่อให้เกิดการสานพลังหรือเสริมแรงกันในเครือข่าย

■ “5 เกิด” ที่เป็นผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดจากการขับเคลื่อนในประเด็นที่กล่าวมาข้างต้น ได้แก่ 1) เกิดการเติม/เพิ่มกิจกรรมของกลุ่ม-องค์กรในชุมชนให้มีความครอบคลุมประเด็นมากยิ่งขึ้น 2) เกิดการขยายเพิ่มในส่วนของสมาชิกกลุ่มหรือการขยายพื้นที่ไปยังชุมชนหรือหมู่บ้านอื่นๆ หรือการขยายเพิ่มในส่วนของกลุ่มเป้าหมาย-ผู้รับประโยชน์ 3) เกิดการสร้าง-จัดตั้งกลุ่ม/องค์กรใหม่ในชุมชน ซึ่งจะมีทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและแบบชั่วคราว 4) เกิดเศรษฐกิจเกื้อกูลในชุมชนตำบลตอนแก้ว ซึ่งเป็นผลจากการเกิดทั้ง 3 เรื่องในข้างต้น ที่จะทำให้ชุมชนนั้นได้มีการ

อุดหนุนกัน การร่วมมือกัน และการแบ่งปันกันในชุมชน 5) เกิดการพึ่งตนเองและพึ่งพากันของคนในชุมชน ที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของชุมชนที่เข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้ ดังภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 4 รูปแบบการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนแบบเกื้อกูลของตำบลตอนแก้ว

ที่มา: อิทธิพล มาชืน (2562)

ซึ่งการดำเนินงานตามรูปแบบและแนวทางดังกล่าวต้องเข้าใจและยึดมั่นว่า เศรษฐกิจชุมชนแบบเศรษฐกิจเกื้อกูลไม่ได้มุ่งที่เงินหรือทุน แต่มุ่งที่การให้ทุกคนในชุมชนสามารถแสวงหาหรือได้มาซึ่งปัจจัยในการดำเนินชีวิตที่เพียงพอตามอัตภาพ และเป็นการพัฒนาแบบองค์รวมที่คำนึงถึงความสัมพันธ์และสมดุลกับมิติอื่นๆ ในชุมชน

(8) รูปแบบการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลตอนแก้วในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนของตำบลตอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้นำประเด็นจากรูปแบบการพัฒนาระบบฯ ของพื้นที่ มาวิเคราะห์กับการบริหารจัดการที่ได้ดำเนินการทั้งในส่วนจุดแข็งและข้อดัดขัด เพื่อหาแนวทางพัฒนาการบริหารจัดการที่เหมาะสมและสอดคล้อง

กับกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง โดยมีรูปแบบการบริหารจัดการฯ ในแบบทำน้อย-หนุนมาก-ร่วมทุกกิจกรรม ที่ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนบนฐานของทุนและศักยภาพของชุมชนเป็นสำคัญ โดยแนวทาง “2 ทำเอง 4 ทำร่วม 6 หนุนเสริม” ดังรายละเอียดต่อไปนี้

■ “2 ทำเอง” เป็นการพัฒนาให้เกิดความพร้อมในเรื่องของ 1) บุคลากรขององค์กรที่ต้องมีความรู้ ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นในการเป็นผู้สนับสนุน-หนุนเสริมการทำงานของกลุ่ม-องค์กรในชุมชนได้ และความพร้อมของ 2) โครงสร้างทางกายภาพทั้งในส่วนที่เป็นพื้นที่-สถานที่สำหรับการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เครื่องมือ-อุปกรณ์ในการดำเนินงาน และช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย

■ “4 ทำร่วม” เป็นการร่วมกันระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลตอนแก้ว กับชุมชนในเรื่อง 1) การร่วมกันเป็นคณะทำงานหรือทีมงานในการขับเคลื่อนงานทั้งในลักษณะของคณะกรรมการ สมาชิก หรือจิตอาสา 2) การร่วมกันขับเคลื่อน-ดำเนินงานในกิจกรรมทั้งในระดับกลุ่ม-องค์กร และกิจกรรมของชุมชน 3) การทำข้อตกลงความร่วมมือกันในการทำงานเชิงมีส่วนร่วมและบูรณาการ และ 4) การร่วมกันพัฒนากองทุนชุมชนเพื่อเป็นกลไก-เครื่องมือให้การขับเคลื่อนงานมีความต่อเนื่อง ลดการพึ่งพาหรือการรอคอยการสนับสนุนหน่วยงานภายนอกเพียงอย่างเดียว

■ “6 หนุนเสริม” เป็นการมุ่งเน้นให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการหลักโดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลตอนแก้วเป็นผู้หนุนเสริมในเรื่อง 1) สนับสนุนโครงการ-กิจกรรม ตามที่กลุ่ม-องค์กรได้ร้องขอ 2) การพัฒนาความรู้และทักษะให้กับผู้นำ-แกนนำ เพื่อไปพัฒนางาน-กิจกรรมของกลุ่ม-องค์กร 3) บุคลากรเข้าไปร่วม-ช่วยเหลือตามที่กลุ่ม-องค์กรได้ร้องขอหรือตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ 4) สนับสนุนด้านการประสานงานและประชาสัมพันธ์ 5) สนับสนุนเครื่องมือ-อุปกรณ์ทั้งผ่านรูปแบบโครงการ และการจัดทำคลังเครื่องมือ-อุปกรณ์กลางระดับพื้นที่ 6) การพัฒนากฎระเบียบเพื่อหนุนเสริมให้การดำเนินงานของกลุ่ม-องค์กรมีความสะดวกมากขึ้น และการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับบุคคล กลุ่มทางสังคม หรือองค์กรชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีความมั่นใจในการจะเข้าร่วมหรือใช้บริการจากกลุ่มดังกล่าว ดังภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 5 รูปแบบการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้วในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนของตำบลดอนแก้ว

ที่มา: อิทธิพล มาชืน (2562)

ซึ่งแนวทางดังกล่าวจะขับเคลื่อนไปได้ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องมีความเข้าใจในหลักการและแนวทางของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนแบบเศรษฐกิจเกื้อกูล และต้องมีการทบทวนสถานการณ์วิเคราะห์แนวโน้มอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีการพัฒนาระบบฯ และแนวทางให้มีความเหมาะสม เท่าทัน และพร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

6. การอภิปรายผล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยมีประเด็นที่จะนำมาวิเคราะห์และอภิปรายผล 3 หัวข้อ คือ

(1) ภาครัฐขับเคลื่อนเรื่องเศรษฐกิจชุมชน ที่ไม่ใช่เศรษฐกิจชุมชน จากการศึกษาพัฒนาการของระบบเศรษฐกิจชุมชนของตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ได้พบว่าการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนของภาครัฐผ่านปฏิบัติการที่ดำเนินงานในชุมชนที่ผ่านมา จะมุ่งเน้นในเรื่องการสร้างรายได้หรือผลกำไรในรูปแบบตัวเงินเป็นสำคัญ และจะทำกับเพียงกลุ่มหรือองค์กร

เดียวในชุมชน ประกอบกับการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ที่ลงไปในพื้นที่ส่วนมากจะเป็นเชิงประเด็นตามภารกิจและความเชี่ยวชาญของตนเอง การพัฒนาจึงไม่ครอบคลุมถึงประเด็นอื่นที่มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันของชุมชน ซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการที่เมื่อกล่าวถึงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนจะต้องไม่ได้มุ่งเพียงแค่มิติเศรษฐกิจเท่านั้นหรือต้องไม่ใช่ระบบที่เป็นแบบทุนนิยม ดังการให้ความหมายเศรษฐกิจชุมชนของ ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์ (2556) ที่กล่าวว่า เศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจระดับท้องถิ่นหรือชุมชนที่มีลักษณะเป็นองค์รวม ซึ่งไม่ได้มีแต่เพียงมิติด้านเศรษฐกิจ แต่จะเป็นระบบเศรษฐกิจที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนและ วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร (2549) ได้ให้ความหมาย เศรษฐกิจชุมชน ว่าคือระบบการผลิต การแลกเปลี่ยน และการวิภาคของชุมชนที่มีความสอดคล้องกับชีวิตเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ภายใต้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รวมถึง ประเวศ วะสี (2541) ได้กล่าวถึงลักษณะของเศรษฐกิจชุมชน ที่ต้องเป็นเศรษฐกิจของคนทั้งมวล ไม่ใช่เศรษฐกิจที่สร้างความร่ำรวยให้กับคนส่วนน้อยแต่ทั้งคนส่วนใหญ่ให้ยากจน เพราะเศรษฐกิจแบบนั้นจะนำไปสู่ปัญหาทางสังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเศรษฐกิจชุมชนต้องมีความเป็นบูรณาการ คือ ไม่ใช่เรื่องเศรษฐกิจใดๆ แต่เชื่อมโยงกับสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป

จากการขับเคลื่อนของหน่วยงานภาครัฐที่มุ่งเน้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนแบบมิติเดียว (เศรษฐกิจ) ทำให้เกิดความไม่สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมและบริบทของคนในชุมชน ประกอบกับการให้หรือสนับสนุนของภาครัฐส่วนมากเป็นแบบให้เปล่าที่มีเงื่อนไขหรือการติดตามที่ไม่ส่งผลต่อความต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนส่วนมากจะมีการดำเนินงานไม่ต่อเนื่องหรือยุติการดำเนินงานของกลุ่ม ซึ่งจากการศึกษาพัฒนาการฯ จะพบว่ากลุ่มในรูปแบบที่กล่าวมาจะมีวงจรชีวิตที่สั้น (เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป) ที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนัย จุลพงศธร (2550) ที่ได้เสนอรูปลักษณะของโรงสีชุมชนใน 3 ลักษณะ คือ เกิดขึ้นด้วยทุนของชุมชนเอง เกิดขึ้นจากทุนของชุมชนและทุนราชการ และเกิดขึ้นด้วยทุนของรัฐเป็นหลัก ซึ่งในลักษณะหลังสุดนี้ได้พบว่าโรงสีลักษณะนี้เกือบทั้งหมดประสบความล้มเหลว บางแห่งได้ล้มละลายไปแล้ว บางแห่งกำลังรอวันล้มละลาย บ้างเป็นการทุจริตในการแอบอ้างชื่อโรงสีของตนเองให้เป็นโรงสีชุมชนก็มี ดังนั้นหน่วยงานหรือองค์กรที่จะขับเคลื่อนงานต้องเข้าใจในความหมาย-เป้าหมายของเศรษฐกิจชุมชนและยึดถือแนวทางพัฒนามาตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนเป็นสำคัญ

(2) เศรษฐกิจชุมชนเขตกิ่งเมืองนครมุ่งเน้นเศรษฐกิจแบบเกื้อกูล ซึ่งจากการศึกษาพัฒนาการและระบบเศรษฐกิจชุมชนของตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีบริบทพื้นที่เป็นชุมชนกิ่งเมือง ได้พบว่า ชุมชนตำบลดอนแก้วแต่ดั้งเดิมเป็นรูปแบบเศรษฐกิจชุมชนแต่เมื่อห้วงเวลาผ่านเข้าสู่ระยะแปรเปลี่ยนจะเกิดความปรับเปลี่ยนขึ้นในชุมชนโดยเฉพาะ

โครงสร้างพื้นฐานและปัจจัยในระดับครัวเรือน ซึ่งประเด็นที่สำคัญคือการเปลี่ยนอาชีพหลักของครัวเรือนหรือบุคคลในครอบครัวจากการเกษตรมาเป็นอาชีพอื่นๆ มีความจำเป็นในการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปและมากขึ้น ส่งผลต่อความสัมพันธ์และความเป็นชุมชนลดลงไปเรื่อยๆ ทำให้ชุมชนเห็นถึงความจำเป็นและได้มีการขับเคลื่อนในประเด็นการมีส่วนร่วม จิตอาสา และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชนมากกว่า 10 ปี ซึ่งทำให้ในปัจจุบันถึงแม้จะไม่มีกระบวนการทางเศรษฐกิจชุมชนที่เหมือนระยะดั้งเดิม แต่ยังคงเป้าหมายของเศรษฐกิจชุมชนไว้ด้วยกระบวนการที่เหมาะสมกับสถานะและบริบทของชุมชนในปัจจุบัน ซึ่งกระบวนการในปัจจุบันได้มุ่งไปที่การเกื้อกูลแทนซึ่งประกอบด้วย การอุดหนุนกัน การร่วมมือกัน และการแบ่งปันกันของคนในชุมชน เนื่องด้วยคนในชุมชนจะมีศักยภาพและความสามารถในการแสวงหาปัจจัยในการดำรงชีวิตได้อย่างเพียงพอและเหลือเฟือ แต่ก็ยังมีคนที่ไม่สามารถหาปัจจัยฯ ดังกล่าวได้เพียงพอ การเกื้อกูลจากคนที่มียุเพียพอก็จะเอื้อเฟื้อแก่คนที่ไม่เพียงพอ ทำให้คนในชุมชนทุกคนมีปัจจัยในการดำรงชีวิตที่เพียงพอตามอัตภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ เอกสิทธิ์ มหาบุญเป็ง (2544) ที่เสนอว่าเศรษฐกิจชุมชน ต้องมีแนวคิดหลักอยู่บนความเชื่อในเรื่องการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างสมาชิกของชุมชนในรูปแบบต่างๆ ส่วน ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์ (2556) กล่าวถึงเรื่องการมีความเอื้ออาาริมีความช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกัน ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของสังคมในชุมชนท้องถิ่นอยู่แล้วนั้น เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และแนวคิดของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2548) ที่เห็นว่าสังคมไทยมีลักษณะพิเศษ มีสถาบันหลักคือ ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งสถาบันนี้อุดมด้วยวัฒนธรรมแห่งชุมชน คือ วัฒนธรรมแห่งการพึ่งพาอาศัยผูกพันช่วยเหลือกัน โดยที่ทุกคนคำนึงถึงและยอมรับประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ รวมถึง ทับทิม วงศ์ประยูร (2542) ยังได้กล่าวว่าการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันจากคนในชุมชนมากกว่าภายนอกชุมชน เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของการเป็นชุมชนที่สมบูรณ์ ทั้งนี้เศรษฐกิจแบบเกื้อกูลก็ไม่ได้มีเป้าหมายที่จะแข่งขันหรือต่อสู้กับเศรษฐกิจแบบทุนนิยม แต่เป็นการยึดเป้าหมายของเศรษฐกิจชุมชนที่มีการดำเนินงานที่เหมาะสมกับบริบทและวัฒนธรรมของพื้นที่ โดยในชุมชนตำบลตอนแก้วในปัจจุบันมีทุนชุมชนที่สามารถจะพัฒนาให้เป็นลักษณะเศรษฐกิจชุมชนแบบเกื้อกูลได้ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการทบทวนและเสนอแนวทางในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจเกื้อกูลของชุมชนตำบลตอนแก้วตามผลการวิจัยในข้างต้น

(3) การพัฒนาที่ลดทอนทุนชุมชนของเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งจากการศึกษาขององค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในระบบเศรษฐกิจชุมชนของตำบลตอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าในระบบเศรษฐกิจชุมชนของตำบลตอนแก้วจะมี 5 องค์ประกอบหลัก คือ กลุ่ม/องค์กร, กิจกรรมของชุมชน, ทุนของชุมชน, องค์การบริหารส่วนตำบลตอนแก้ว และหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้องใน-นอกพื้นที่ และเมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์จะเห็นได้ว่าทุนของ

ชุมชนเป็นองค์ประกอบที่มีความเกี่ยวข้องและเป็นตัวหนุนเสริมให้ส่วนย่อยในองค์ประกอบหลัก โดยเฉพาะกลุ่ม/องค์กร และกิจกรรมของชุมชนที่เป็นปฏิบัติการในชุมชน โดยในประเด็นนี้ มีความสอดคล้องกับแนวคิดองค์ประกอบของการพัฒนาชุมชน (โกวิท พวงงาม, 2551) ที่กล่าวว่า ทุนชุมชน เป็นองค์ประกอบของการพัฒนาชุมชนทั้งทุนทางสังคมและทุนทางเศรษฐกิจและ ทุนสิ่งแวดล้อม ทุนทางสังคม ได้แก่ คุณภาพของคน การจัดระเบียบทางสังคม สถาบันทางสังคม กลุ่มองค์กรต่างๆ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม เทคโนโลยีต่างๆ เป็นต้น ทุนสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ป่าไม้ แร่ธาตุ ภูเขา แม่น้ำ ลำคลอง น้ำตก หาดทราย เป็นต้น ทุนเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญ ที่สนับสนุนให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ

แต่ทั้งนี้แนวทางการพัฒนาของภาครัฐที่ได้ดำเนินการในระดับพื้นที่หรือการกระทำ ที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่/ชุมชนในบางประการได้ส่งผลกระทบต่อทำให้ทุนชุมชนลดลงใน 2 ประเด็น คือ 1) การเกิดผลกระทบจากการขับเคลื่อนงานของภาครัฐ โดยในประเด็นแรกคือการพัฒนาของ ภาครัฐที่ไม่ไปตามความหมายและแนวทางของเศรษฐกิจชุมชน และการทำงานที่มุ่งทำเพียงส่วน ที่เกี่ยวข้องกับการกิจหรือตัวชี้วัดของหน่วยงาน ไม่มีการบูรณาการในระดับพื้นที่ ทำให้เกิดการ ทำงานที่ทับซ้อน-ซ้ำซ้อนในชุมชน ทำให้ประโยชน์ที่ได้รับไม่ตอบความจำเป็นในการดำเนินงาน ของชุมชน (วีระศักดิ์ เครือเทพ, 2557; นิภาพรณ เจนสันติกุล, 2562) ประเด็นนี้ทำให้ส่งผลต่อ การลดทอนทุนชุมชนโดยเฉพาะทุนกลุ่ม-องค์กรที่มีการดำเนินไม่ต่อเนื่อง หรือมุ่งแต่ทำเพื่อกลุ่ม ของตนเองเท่านั้น ทำให้ความไว้วางใจหรือความร่วมมือซึ่งเป็นทุนชุมชน (ทุนทางสังคม) ที่สำคัญ ของระบบเศรษฐกิจชุมชนของตำบลดอนแก้ว อีกประเด็นคือการเวนคืนที่ดินของราชการ ที่ถึงแม้จะนานมาแล้วมากกว่า 60 ปี แต่ก็ทำให้ชุมชนไม่สามารถเข้าถึงหรือเข้าถึงได้ยากใน ทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะเรื่องของป่าและน้ำ เพราะอยู่ในพื้นที่และอำนาจของหน่วยงาน ราชการ ทุนชุมชนที่เป็นทุนทรัพยากรธรรมชาติจึงถูกลดทอนมาอย่างต่อเนื่อง 2) การพัฒนา- ขยายตัวของเมือง ประเด็นนี้เป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาในภาพกว้างของรัฐแต่ส่ง ผลกระทบกับชุมชนในเรื่องการแปรเปลี่ยนของคนในชุมชนโดยเฉพาะการที่ต้องประกอบอาชีพ หรือการศึกษาที่ทำให้มีเวลาและโอกาสในการอยู่ในพื้นที่มีน้อย (สุพัฒนชัย โพธิ์แก้ว, 2557) ซึ่งทำ ให้ชุมชนไม่มีทุนบุคคลที่เข้ามาเพิ่มหรือเข้ามาทดแทน (รุ่นใหม่) ทุนบุคคลเดิมที่มีอยู่ และจาก การไม่ค่อยได้พบเจอกันรวมถึงมีการย้ายถิ่นมาอาศัยในพื้นที่ทั้งแบบถาวรและชั่วคราว ทำให้ ความสัมพันธ์ในชุมชนมีน้อยซึ่งส่งผลกระทบต่อทุนชุมชนที่เป็นทุนทางสังคมในเรื่องความไว้วางใจ- ความร่วมมือที่จะลดลงด้วยเหตุที่กล่าวมาข้างต้น โดยประเด็นที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยได้นำอยู่ใน ส่วนของการวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มของชุมชน เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาระบบ เศรษฐกิจชุมชนฯ ให้สามารถที่จะรับมือกับประเด็นดังกล่าวได้

7. ข้อเสนอแนะ

(1) ผลการวิจัยได้พบว่า การขับเคลื่อนโดยเฉพาะของภาครัฐบนจุดมุ่งหมายและกระบวนการดำเนินงานที่ไม่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน จึงทำให้หน่วยงานที่ทำงานในระดับพื้นที่มีเป้าหมายและการทำงานที่ส่งผลต่อเป้าหมายของเศรษฐกิจชุมชน รวมถึงโครงสร้างและระบบการทำงานของราชการเป็นแบบแยกส่วน ถึงแม้ที่ผ่านมามีความพยายามขับเคลื่อนในเชิงบูรณาการแต่ก็ยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้จริงในประเด็นเศรษฐกิจชุมชน ดังนั้น รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบายต้องมีการกำหนดความหมายหรือนิยามปฏิบัติการให้ตรงกับจุดมุ่งหมายและกระบวนการของเศรษฐกิจชุมชน รวมถึงกำหนดเรื่องเศรษฐกิจชุมชนเป็นประเด็นร่วมที่มีการขับเคลื่อนงานโดยการมีกลไก/คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนในระดับพื้นที่ เพื่อทำหน้าที่ในการบูรณาการหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องให้เกิดการดำเนินงานที่ไม่ซ้ำซ้อนทับซ้อนกัน และมุ่งเน้นการทำงานแบบเสริมพลังในระดับพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น

(2) ผลการวิจัยได้พบว่า ความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจชุมชนนั้นมีความคลาดเคลื่อนที่นอกจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องแล้ว ในส่วนของผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม-องค์กร ก็มีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเช่นเดียวกัน ดังนั้น ผู้นำ-แกนนำในชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบลตอนแก้ว ต้องทำการสร้างความเข้าใจในแนวคิด จุดมุ่งหมาย และสร้างสำนึกในเรื่องเศรษฐกิจชุมชน ให้กับคนในชุมชนทุกคน โดยการใช้และพัฒนาช่องทางทางการสื่อสารที่หลากหลายให้สามารถเข้าถึงกลุ่มคนในชุมชนที่มีความหลากหลายทั้งในเรื่องเวลา พื้นที่ วัฒนธรรม และทัศนคติ รวมถึงมีการดำเนินงานให้เกิดเป้าหมายร่วม มีแผนการดำเนินงานร่วม และเข้าร่วมดำเนินงานเรื่องเศรษฐกิจชุมชนที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในระดับสูง

(3) งานวิจัยนี้ได้เสนอรูปแบบการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนตำบลตอนแก้ว ซึ่งในเบื้องต้นองค์การบริหารส่วนตำบลตอนแก้ว ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการหลักในการสร้าง/พัฒนาให้ระบบฯ ตามรูปแบบสามารถขับเคลื่อนตัวไปได้ จากนั้นจึงทำการขยายตัวออกมาเป็นผู้ดำเนินการร่วมและผู้หนุนเสริม เพื่อให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการหลักของระบบฯ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลตอนแก้ว ต้องมีการกำหนดประเด็นการขับเคลื่อนระบบฯ ดังกล่าวให้เป็นนโยบายขององค์กร ที่นำไปสู่การจัดแผนพัฒนาท้องถิ่น และแผนงบประมาณรายจ่าย รวมถึงกำหนดบทบาทภารกิจแก่พนักงาน-เจ้าหน้าที่ เพื่อให้มีกลุ่มผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจนและมีการขับเคลื่อนงานที่เกิดผลและต่อเนื่อง ทั้งนี้ ในส่วนของรูปแบบการบริหารจัดการฯ ที่ได้เสนอในงานวิจัยนี้ทางองค์การบริหารส่วนตำบลตอนแก้วต้องมีการกำหนดและดำเนินงานเช่นเดียวกับการขับเคลื่อนระบบฯ ที่กล่าวมาข้างต้น

(4) งานวิจัยนี้ได้เสนอรูปแบบการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนฯ และรูปแบบการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลฯ ซึ่งในระบบฯ หน่วยงานภาครัฐ/เอกชน/ประชาสังคมในระดับพื้นที่ เป็นหนึ่งในองค์ประกอบของระบบฯ ดังนั้น หน่วยงานดังกล่าวต้องให้ความร่วมมือและเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนระบบฯ โดยการกำหนดเป็นนโยบายของผู้บริหารหน่วยงาน และทำการมอบหมายบุคลากรรับผิดชอบที่ชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานดังกล่าวสามารถบูรณาการเข้าสู่แผนงานและภารกิจงานประจำของหน่วยงานได้อย่างเหมาะสม และเกิดการขับเคลื่อนร่วมกัน รวมถึงมีการสนับสนุน-หนุนเสริมระบบฯ อย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2556). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- โกวิทย์ พวงงาม. (2551). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2548). *แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม*. กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด.
- ทับทิม วงศ์ประยูร. (2542). *เศรษฐศาสตร์การพัฒนาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: ธรรมสารการพิมพ์.
- ธนากร สังเขป. (2555). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: บริษัท วี.พริ้น (1991).
- ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์. (2556). (เอกสารคำสอน) *การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน*. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิภาพรณ เจนสันติกุล. (2562). การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพื้นที่ภาคกลางตอนล่าง 1 เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันในประชาคมอาเซียน. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 10(1), 95-120.
- ประเวศ วะสี. (2541). *ประชาคมตำบล*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. (2549). *พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.

วีระศักดิ์ เครือเทพ, จรัส สุวรรณมาลา, ตระกูล มีชัย, วศิน โกมุท, เสาวนีย์ วิจิตรโกสุม, เอื้ออารีย์ อึ้งจะนิล, และคณะ. (2557). รายงานการศึกษาระดับสมบูรณ์ (Final Report) โครงการศึกษาวิจัยเพื่อติดตามและประเมินผลการกระจายอำนาจของไทย. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุนัย จุลพงศธร. (2550). ฝึกหน้ากากเศรษฐกิจ (โรงสี) ชุมชน. กรุงเทพฯ: สยาม.

สุพัฒนชัย โพธิ์แก้ว. (2557). การพัฒนาชนบทและเมือง. กรุงเทพฯ: บริษัท ทริปเพิล เอ็ดดูเคชั่น จำกัด.

อิทธิพล มาชิ่ง. (2562). รูปแบบการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนเขตกิ่งเมือง. วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

เอกสิทธิ์ มหาบุญเป้ง. (2544). กระแสหลุดในสายตาทุนิยม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภาษาอังกฤษ

Blair, J. J., & Carroll, M. C. (2009). *Local Economic Development Analysis Practices and Globalization*. Thousand Oaks California: SAGE Publication Inc.

Cooke, P., & Lazzeretti, L. (2008). *Creative Cities Cultural Clusters and Local Economic Development*. Massachusetts USA: Edward Elger Publishing, Inc.

Leibh, N. G., & Blakely, E. J. (2013). *Planning Local Economic Development: Theory and Practice*. Samsung Hub Singapore: SAGE Publication Asia-Pacific Pte.